PATRIARKHISTORIEN, 1 Mos 11:27–50:26

Del 1: 1 Mos 11:27–26:30

VI. Teras fortsatta historia, 11:27–25:11

Avslutningen av kapitel 11 inleder patriarkhistorien, som fokuserar på Abraham, Isak och Jakob, stamfäderna för Guds utvalda folk och fäder till Messias. De följs i återstoden av Första Moseboken. De beskrivs med förtjänster och brister, men är föremål för Guds nåd. De bärs av Guds ord, och Guds löfte uppehåller dem i deras svagheter.

Det utvalda släktets förfäder	
27 Detta är Teras fortsatta historia. Tera blev far till Abram, Nahor och Haran. Och Haran blev far till Lot.	Mycket har diskuterats om enskilda detaljer i detta avsnitt, som innehåller många svårigheter. Det har ifrågasatts om Abram var äldst, eftersom han var bara tio år äldre än sin hustru Sara, som var dotter till Haran (möjligen styvdotter?). Luther följer Paulus råd, att vi inte ska befatta oss med ändlösa släktregister! (1 Tim 1:4)
28 Haran dog hos sin fader Tera i sitt fosterland, det kaldeiska Ur.	Det kaldeiska Ur fanns sannolikt ca 200 km sydost om Babylon, i centrum av Nimrods rike (se karta: Sumer), och var en plats för avgudadyrkan. Också Tera var påverkad av avgudadyrkan, Jos 24:2. Det finns olika hypoteser var Ur hade funnits. Somliga menar att det var norr om Haran i landet Urartu.
29 Abram och Nahor tog sig hustrur. Abrams hustru hette Saraj, och Nahors hustru hette Milka. Hon var dotter till Haran, som var far till Milka och Jiska.	Att Harans döttrar Milka och Jiska nämns särskilt tyder på att Saraj kan ha varit styvdotter till Haran eller adopterad av honom. Se även 20:12. Denne Haran kan möjligen vara en annan än Abrams bror.
30 Men Saraj var ofruktsam och hade inga barn.	Det här omnämnandet är centralt för den kommande historien. Att just Saraj och Abram inte hade barn, medan de ogudaktiga hade många barn, är en del av Guds frälsningsplan.
31 Och Tera tog med sig sin son Abram och sin sonson Lot, Harans son, och sin sonhustru Saraj, som var hustru till hans son Abram. De drog tillsammans ut från det kaldeiska Ur för att bege sig till Kanaans land. Men när de kom till Haran bosatte de sig där.	Tiden är ungefär 2100 f.Kr. Av Apg 7:2–3 vet vi att Gud första gången hade befallt dem att resa redan när de var i Ur. Vi vet inte varför de inte fullföljde planen att resa till Kanaan utan stannade i Haran, som ligger i tvåflodslandets övre del. Vi vet av Jos 24:2 att Tera var avgudadyrkare, och att också Abrams släkt i Haran hade kvar avgudar (Labans husgudar, 31:19). Men de hade ändå kvar sin rätta gudsdyrkan, och därför är Abraham så angelägen att hans son Isak ska få en hustru från sin egen släkt och inte från de kananeer som de bor ibland (kap. 24).
32 Teras ålder blev tvåhundrafem år, och Tera dog i Haran.	Tera var 70 år när Abram föddes (v26) och Abram var 75 år när han flyttade bort från Haran (12:4). Av Apg 7:4 kan man få intrycket att Tera hade dött när Abraham flyttade från Haran. Det finns en diskrepans på 60 år. Gezelius menar att den förklaras med att Abraham föddes först när Tera var 130 år och då skulle angivelsen i v26 gälla Teras förstfödde. Luther menar att Gud med detta problem vill säga att vi inte ska befatta oss med onödiga spekulationer om kronologin. Vi kan anta att Stefanus' utsaga helt enkelt avser att berättelsen om Abrahams utvandring följer direkt på uppgiften att Tera hade dött.

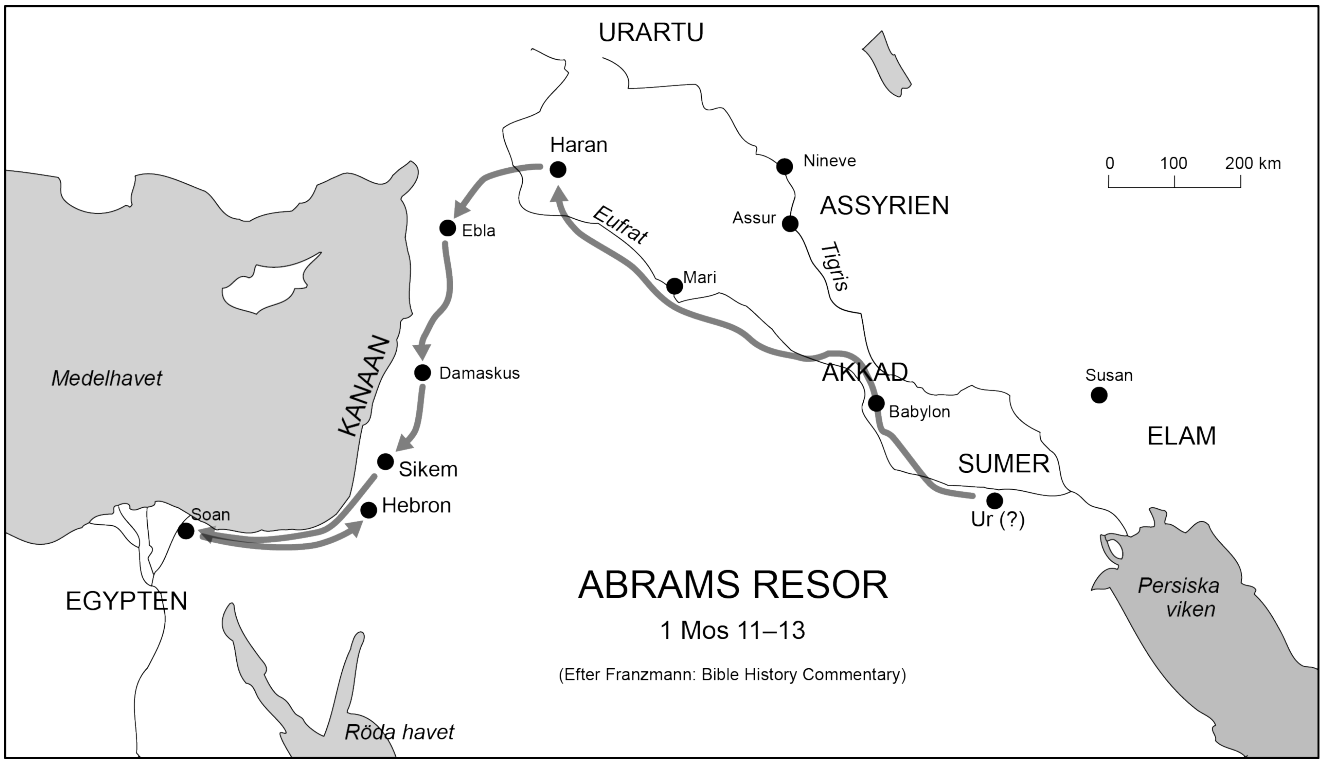

Figur 1. Abrahams resor.

1 Mos 12

Abrams kallelse	
1 HERREN sade till Abram: ”Gå ut ur ditt land och från din släkt och din fars hus och bege dig till det land som jag skall visa dig.	Tidpunkten är omstridd men kan antas vara ca 2100 f.Kr. Abram nåddes av sin första kallelse redan i Ur (Apg 7:3) och av sin andra kallelse i Haran. Nu måste han lämna sin far och sin släkt och gå till ett land som var okänt för honom. Men han steg inte ut i det okända, eftersom Herren var med och ledde honom. Han gick i tro på Guds löfte. Det finns sju specifika löften. Luther anser att Abram fick sin kallelse indirekt via ett profetord, och han tror att det var Sem som gav honom denna befallning på Guds vägnar.
2 Där skall jag göra dig till ett stort folk. Jag skall välsigna dig och göra ditt namn stort, och du skall bli en välsignelse.	(1) *Jag ska göra dig till ett stort folk*. Det blir stort inte bara i antal utan i kraft och välsignelse, detta trots att Abram och Saraj var barnlösa. (2) *Jag ska välsigna dig*. Denna välsignelse motarbetas av Abrahams synder inför Farao och Abimelek. (3) *Jag ska göra ditt namn stort*. Abraham är en av världshistoriens mest berömda män, inte av sig själv, utan pga. Guds löfte. (4) *Du ska bli en välsignelse*. Ordagrant lyder löftet som en befallning: bli en välsignelse. I befallningen finns Guds kraft att bli det, trots hans svagheter. Jfr Matt 5:16, ”så att människorna ser era goda gärningar och prisar er Fader i himlen”.

3 Jag skall välsigna dem som välsignar dig och förbanna den som förbannar dig. I dig skall alla släkter på jorden bli välsignade.”	(5) *Jag ska välsigna dem som välsignar dig*. Abraham var Guds profet, Guds talesman, och fick förmånen att komma inför Guds ansikte på andras vägnar (20:7, 17). (6) *Jag ska förbanna den som förbannar dig*. Gud står på dens sida som försvarar hans ord och förbannar den som talar illa om Guds profeter och vittnen. (7) *I dig ska alla släkter på jorden bli välsignade*. Denna messianska profetia är höjdpunkten i serien av Guds löften. Den upprepas i 22:18. Det är kvinnans säd, Jesus, som ska bli Abrahams välsignelse. Abrahams tro prövas genom sin barnlöshet och särskilt genom offret av Isak (kap. 22). Det här är det största löftet, men hans tro innesluter alla Guds löften. På samma sätt ska vi omfatta allt det som Gud har undervisat och befallt, och inte välja ut vad i hans ord som vi vill tro på.
4 Abram begav sig i väg som HERREN hade sagt till honom, och Lot gick med honom. Abram var sjuttiofem år när han lämnade Haran.	Betoningen ligger på ”som HERREN hade sagt”, vilket visar Abrams lydnad inför Ordet. Lot kommer att spela en viktig roll i de följande kapitlen. Att Abram var 75 år gammal antyder att det inte var ett alldeles lätt företag att i den åldern företa ett uppbrott till ett okänt land. Att Lot med familj också följde med betonas. Uppenbarelseboken har en liknande befallning att gå ut från vår tids Babel, Upp 18:4.
5 Han tog med sig sin hustru Saraj och sin brorson Lot, alla ägodelar och allt det tjänstefolk som de hade skaffat sig i Haran och begav sig av mot Kanaans land. När de kom till Kanaans land	Det finns inte många detaljer i reseberättelsen, men vi ser att Abram redan nu framställs som rik. Han tar med sig de slavar han har köpt i Haran – tjänstefolk var i praktiken slavar – och dessutom boskap. Från Haran till Sikem var det ungefär 550 km och resan måste ha tagit veckor. Vi kan också tänka på Sarajs situation, som också måste lämna sin släkt. Petrus anger henne som ett föredöme i lydnad (1 Petr 3:6).
6 fortsatte Abram in i landet ända till Sikems område, till Mores terebint. På den tiden bodde kananeerna i landet.	Mores terebint var ett stort träd, ett landmärke för alla som färdades längs huvudvägen som förband österlandet med Egypten, ”den fruktbara halvmånen”. B2000 har ”Orakelterebinten”, jfr Dom 9:37 där Folkbibeln har ”Teckentydareken”. Det finns också en tolkning av här avses ett slättland. Sikem var redan nu en bemärkt stad och låg ungefär mitt i Kanaan. Att Abram såg att kananeerna bodde i landet var också en prövning av hans tro.
7 Och HERREN uppenbarade sig för Abram och sade: ”Åt dina efterkommande skall jag ge detta land.” Då byggde han ett altare åt HERREN som hade uppenbarat sig för honom.	Nu ger Gud åter ett löfte som stärker Abrams tro. Det här löftet gav ännu mer än tidigare. Det var inte han som skulle få landet, utan hans efterkommande. Tidigare hade han bara fått anvisning om att gå till landet som Gud skulle visa. Nu bygger han ett altare som ett uttryck för tron på Guds löfte. Löftet verkade hans tro.
8 Därifrån drog han vidare till berget öster om Betel och slog upp sitt tält så att han hade Betel i väster och Ai i öster. Där byggde han ett altare åt HERREN och åkallade HERRENS namn.	När han kommer till en ny lägerplats gör han ännu mera än bygger ett altare: han åkallar HERRENS namn. Det här betyder att han håller en gudstjänst och predikar för sitt folk.
9 Sedan bröt Abram upp därifrån och drog sig allt längre söderut.	”Söderut” kan även tolkas som namnet Negev, dvs. öknen längst i söder mot Sinaihalvön.

Figur 2. En karta över de områden där Abraham och Isak bodde.

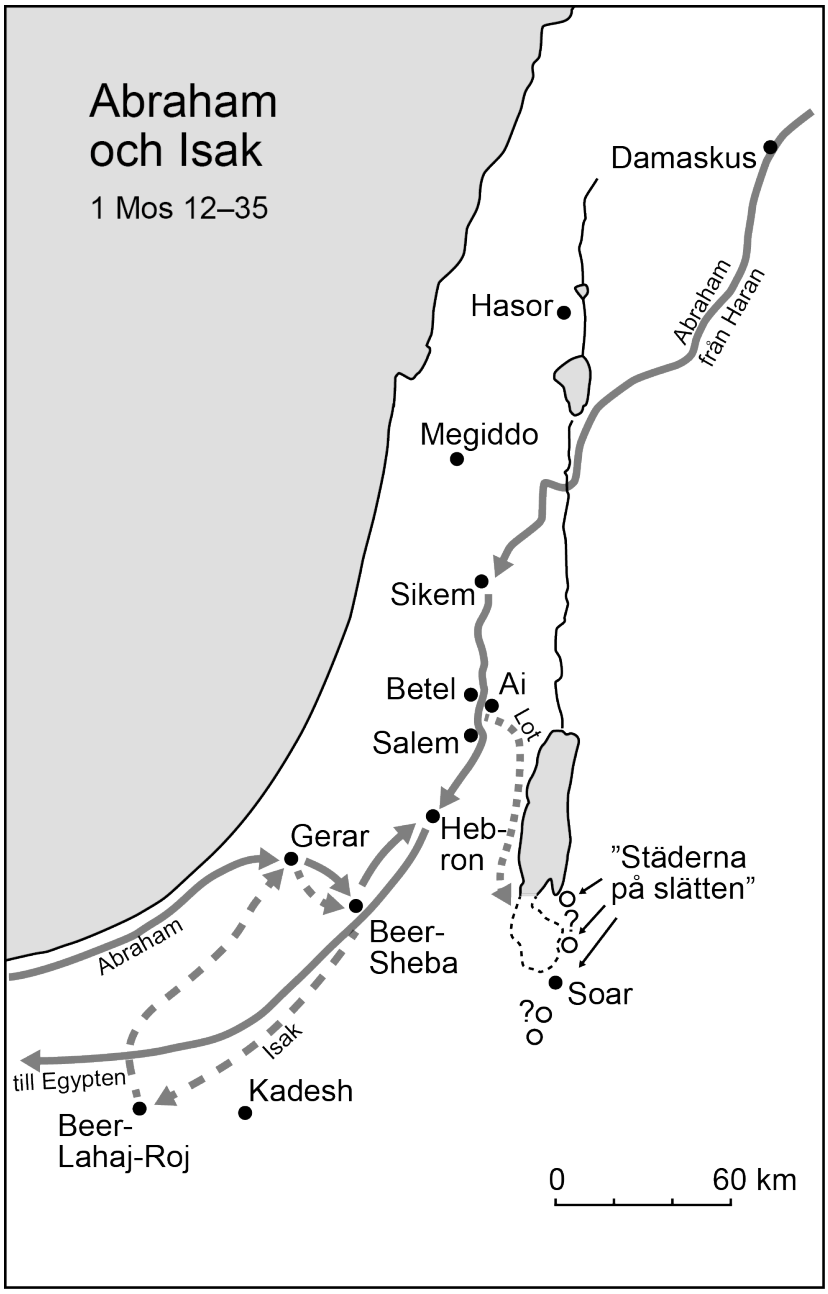

Abram i Egypten	
10 Men det blev hungersnöd i landet och Abram flyttade ner till Egypten för att bo där som främling, ty hungersnöden var svår i landet.	Egypten vattnades av Nilfloden och klarade sig undan de hungerår som ibland drabbade Kanaan. Den här berättelsen hör till de mörka sidorna av berättelsen om Abram. Men Skriften drar sig inte för att berätta också sådant, för att ge oss en förvissning om att Guds nåd inte ges med hänsyn till människan.
11 När han närmade sig Egypten, sade han till sin hustru Saraj: ”Hör på, jag vet att du är en vacker kvinna.	Abram, som hade en så stark tro när han utvandrade till Kanaan, blir här anfäktad och har glömt att Gud beskyddar de sina. Han tänker nu själv ut ett sätt att undkomma faror, på grund av att hans hustru Saraj är så vacker.

12 När egyptierna får se dig kommer de att säga: Hon är hans hustru! Och så kommer de att döda mig, men låta dig leva.	Abram fantiserar upp en fara, genom att inte lita på Guds löften utan förlitar sig på sitt eget omdöme. Hans svaghet ledde honom till bedrägeri.
13 Säg därför att du är min syster, så går det bra för mig för din skull och jag får leva tack vare dig.”	Det handlar om en halvsanning, eftersom Saraj var hans halvsyster (20:12), men det ger honom ingen rätt att undanhålla egyptierna hela sanningen. Han lämnade Guds ords löften som kraftkälla. Det var som när Petrus gick på vattnet och började se på vågorna.
14 Så kom Abram till Egypten. Egyptierna såg att Saraj var en mycket vacker kvinna,	Några av de egyptiska hövdingarna såg en möjlighet att ställa sig väl inför farao och de försummade inte chansen. De tänkte att hon var ledig för giftermål och föreslog att hon skulle föras in i faraos harem.
15 och när faraos hövdingar fick se henne, prisade de henne inför farao och hon fördes in i faraos palats.	Farao kunde hämta vilken kvinna han ville till sitt harem och det var ingen svårighet att få honom att lyssna till ett råd av detta slag.
16 Och det gick bra för Abram för hennes skull, och han fick får, nötboskap och åsnor, tjänare och tjänarinnor, åsninnor och kameler.	Nu belönade han Abram rikligt för henne. Men det var inga ärliga inkomster. Abram hade syndat.
17 Men HERREN lät farao och hans hus drabbas av stora plågor för Abrams hustru Sarajs skull.	Vilka plågor som drabbade farao vet vi inte, men troligen var det sjukdomar. Abram blev ingen välsignelse för farao.
18 Då kallade farao till sig Abram och sade: ”Vad har du gjort mot mig! Varför berättade du inte för mig att hon är din hustru?	Vi får inte heller veta hur farao fick reda på det verkliga sammanhanget. Men han ställer Abram till svars. Nu kunde det ha gått illa. Men Gud höll sin hand över dem, som Ps 103:13–15 berättar, och tillät ingen att bära hand på Abram och Saraj. De var utvalda av Gud att föra släktet vidare till Messias.
19 Varför sade du: ’Hon är min syster’, så att jag tog henne till hustru? Här har du din hustru, tag henne och ge dig av!”	Farao skickar iväg Abram och Saraj, men straffar dem inte. Abram var tvungen att ta emot tillrättavisning av en hednisk regent, på grund av sitt bedrägeri. Vi ser att också antika hedniska folk hade en hög moral. Farao kunde lätt ha dödat Abraham och behållit Saraj i sitt harem.
20 Och farao gav sina män order att skicka i väg Abram med hans hustru och allt han ägde.	Farao sänder med dem livvakter så att inget ont skulle drabba dem. Också detta är ett bevis på Guds ledning och beskydd.

1 Mos 13

Abram och Lot separerar

1 Så bröt Abram upp från Egypten och begav sig till Negev med sin hustru och allt han ägde, och Lot var med honom.	Abram bosatte sig först ”i söder”, dvs. strax norr om Sinaihalvön. I den här berättelsen framträder åter hans tro, i motsats till vad som skedde i Egypten.
2 Abram var mycket rik på boskap och på silver och guld.	Abrams rikedom framhålls. Boskap var naturlig egendom för en nomad, men silver och guld var inte vanligt.
3 Han färdades från lägerplats till lägerplats, från Negev ända till Betel, till den plats där hans tält tidigare hade stått mellan Betel och Ai	En nomad med stor boskapshjord behövde mycket utrymme, och Abraham sökte efter plats för sig och för Lots hjordar. Det var naturligt att han sökte sig norrut mot den plats där han först åkallade Herren, och det är möjligt att hans samvete drev honom till platsen för att göra upp med sin synd.
4 och där han förra gången hade rest ett altare. Där åkallade Abram HERRENS namn.	Åter samlar Abram sitt folk till gudstjänst, där han predikar och framför sin bekännelse till Guds nåd och trofasta beskydd. Sannolikt deltog också en del främlingar.
5 Lot, som följde med Abram, hade också får och nötboskap och tält,	Händelsen som följer har sin orsak: också Lot har en betydande förmögenhet. Tälten är familjens, herdarnas och slavarnas bostäder.
6 och landet kunde inte livnära dem där de bodde i samma område. De hade så mycket boskap att de inte kunde bo tillsammans,	Vi kan läsa att det allt oftare uppstod slitningar mellan Abrams och Lots tjänstefolk. Boskapen måste hållas isär, och det var svårt när hjordarna var stora.
7 och det uppstod tvister mellan Abrams och Lots herdar. Dessutom bodde kananeerna och perisseerna i landet vid den tiden.	Till svårigheterna kom också de som från tidigare var bosatta i området, och som säkert inte såg med blida ögon på inkräktarna som behövde stora områden av betesmarker.
8 Då sade Abram till Lot: ”Inte skall det vara någon tvist mellan mig och dig eller mellan mina herdar och dina. Vi är ju bröder.	Abrams ord har ofta citerats som en kristlig regel. Vi ska göra allt för att undvika strid och bråk. Ordet ”bröder” används här i den vidare mening som var vanlig på den tiden, och inbegriper släktingar som brorson och kusin. Men de var också bröder i en annan mening: bröder i tron.
9 Ligger inte hela landet öppet för dig? Skilj dig från mig. Vill du åt vänster så går jag åt höger, och vill du åt höger så går jag åt vänster.”	Abram är synnerligen generös och erbjuder Lot att välja vart han vill gå. Det var storsint inte bara för att han som den äldre borde ha valt, utan också för att Gud hade lovat landet åt honom och inte åt Lot. Det måste ha varit smärtsamt för Abram, som i ett främmande land måste skiljas från sin nära släkting.
10 Lot lyfte blicken och såg hela Jordanslätten, som överallt var vattenrik. Innan HERREN fördärvade Sodom och Gomorra var den nämligen som en HERRENS lustgård, som Egyptens land, ända till Soar.	Från ett högt berg nära Betel kan man se hela Jordandalen. Lot var inte lika storsint som Abram, utan valde den bästa biten. Området jämförs med Edens lustgård och med Egypten, som också var en fruktbar dalgång, vattnad av Nilen.

11 Och Lot utvalde åt sig hela Jordanslätten. Han bröt upp och drog österut, och de skildes från varandra.	Lots val visar att hans begär efter jordisk rikedom var större än att han storsint skulle ha erkänt Abrams rätt till det bästa landet. Detta skulle senare leda till hans olycka.
12 Abram bodde kvar i Kanaans land och Lot bodde i städerna på slätten och drog med sina tält ända in mot Sodom.	Enligt Jes 51:2 och Hes 33:24 skulle Abraham vara ensam arvinge till landet. Löftet utsträcks inte till Lot. Skilsmässan var alltså en del av Guds plan och Lots efterkommande var inte bärare av löftet.
13 Men männen i Sodom var onda och mycket syndiga inför HERREN.	Det framgår inte om Lot tog del av synden i Sodom där han bodde. Men han utmanade synden genom att inte dra sig undan den. Det skulle Gud senare ingripa mot (kap. 18–19).
Nytt löfte till Abram	
14 HERREN sade till Abram sedan Lot hade skilt sig från honom: ”Lyft din blick och se dig omkring från den plats där du står, mot norr och söder, öster och väster.	Gud lämnar inte Abram i sin ensamhet utan kommer till honom med ett nytt löfte. Han ska se landet som Gud har gett och lita på att Gud har gett honom och hans efterkommande detta land. Detta löfte ges att tas emot i tro, och är beroende av tron. När Israel sedan förkastar Messias ges arvet åt hedningarna.
15 Hela det land som du ser skall jag ge åt dig och dina efterkommande för evig tid.	”För evig tid” är ett uttryck som i praktiken betyder ”för överskådlig tid”, dvs. för en tid som inte går att mäta. Evighet betyder inte det samma som att Gud är evig, eller evigt liv.
16 Och jag skall låta dem bli som stoftet på jorden. Om någon kan räkna stoftet på jorden skall också dina efterkommande kunna räknas.	Nu lägger Gud ännu till en förstärkning: ”som stoftet på jorden”, vilket avser att det ska bli ytterst talrikt. Mot bakgrund av att Abram är gammal och barnlös är det en stor trosprövning.
17 Bryt upp och drag igenom landet i hela dess längd och bredd, ty åt dig skall jag ge det.”	Abram gör som Gud befaller och fortsätter att utforska landet, genom att dra upp sina tältpinnar och slå ner dem på nya ställen.
18 Abram flyttade då med sina tält och kom till Mamres terebintlund vid Hebron. Där bosatte han sig och byggde ett altare åt HERREN.	Hebreiskan utsäger att Abram fortsatte att flytta, precis som Gud befallde. Men så småningom blev Hebron en huvudort för honom, där han fortsatte att fira gudstjänst. Mamres terebintlund måste ha varit ett viktigt landmärke för resenärer längs huvudvägen Egypten-Mesopotamien.

1 Mos 14

Abram räddar Lot	
1 Vid den tid då Amrafel var kung i Sinar, Arjok kung i Ellasar, Kedorlaomer kung i Elam och Tidal kung över Gojim,	De nämnda kungarna fanns i Mesopotamien och särskilt Kedorlaomer måste ha varit mycket mäktig, eftersom de fem kungar som nämns i nästa vers hade varit underlydande i 12 år.

2 förde dessa kungar krig mot Bera, kungen i Sodom, Birsa, kungen i Gomorra, Sinab, kungen i Adma, Semeber, kungen i Sebojim, och kungen i Bela, det vill säga Soar.	Kungarna var antingen ”stadskungar” eller stamhövdingar. Alla de här städerna låg i närheten av Döda havet, i närheten av Sodom och Gomorra.
3 Alla dessa förenade sig och tågade till Siddimsdalen där Döda havet nu är.	Siddimsdalen var torr mark innan Sodom och Gomorra omstörtades. Detta måste alltså ha varit en fruktansvärd händelse (kap. 19).

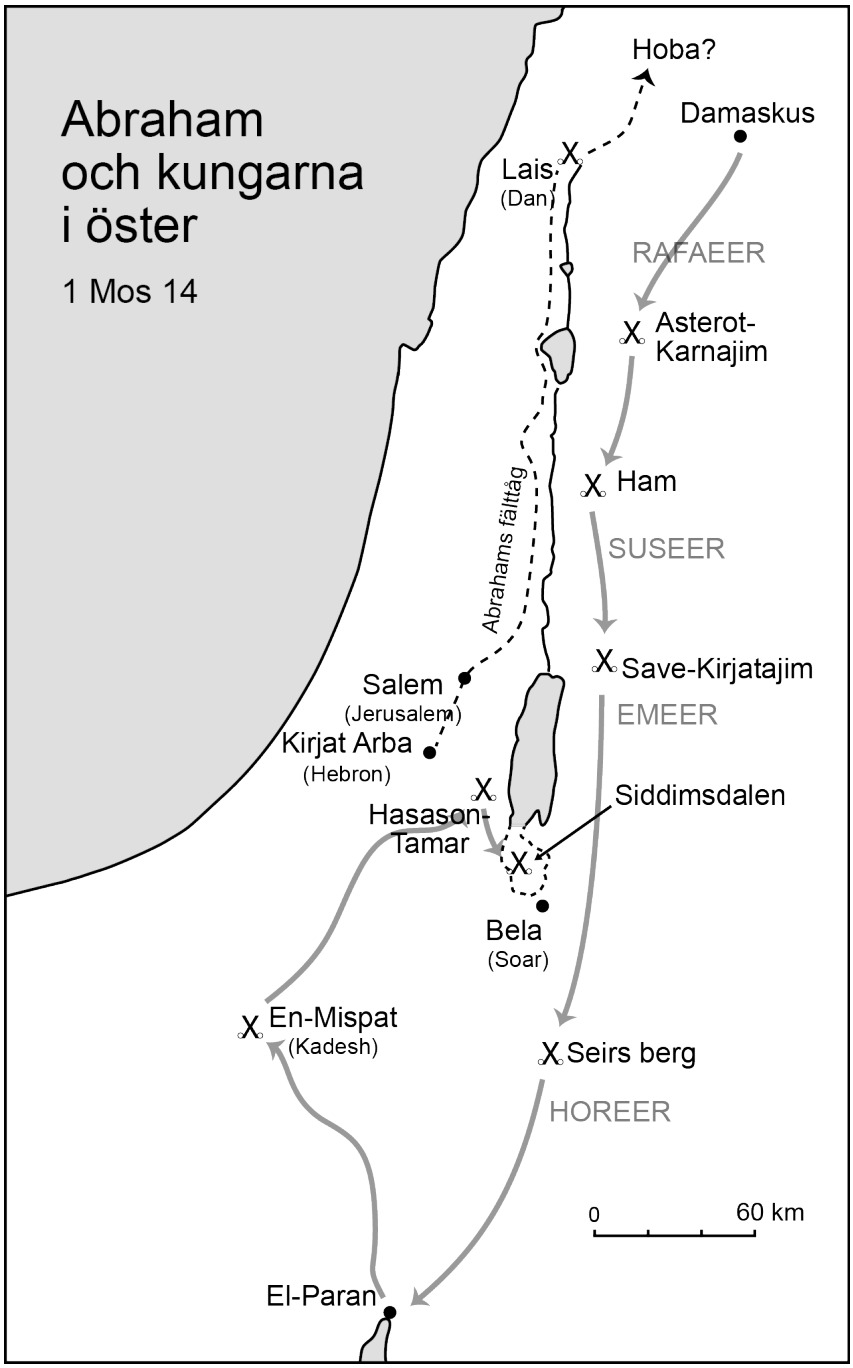

4 I tolv år hade de varit under Kedorlaomer, men under det trettonde året hade de gjort uppror.	De fem städerna hade revolterat gemensamt, troligen genom att vägra betala skatt, och nu utförde de österländska kungarna en hämndattack som ägde rum i Siddimsdalen.
5 Under det fjortonde året kom Kedorlaomer tillsammans med de kungar som var på hans sida, och de slog rafaeerna i Asterot-Karnajim, suseerna i Ham, emeerna i Save-Kirjata-jim	De olika krigsskådeplatserna under krigståget nämns exakt och platserna framgår av kartan. Syftet var att slå en ring runt städerna vid Döda havet och samtidigt ingjuta skräck bland kungarna.
6 och horeerna på deras berg Seir och drev dem ända till El-Paran vid öknen.	
7 Sedan vände de om och kom till En-Mispat, det vill säga Ka-desh, och erövrade hela ama-lekiternas land. De slog också amoreerna som bodde i Hasa-son-Tamar.	El-Paran ligger vid Akabaviken, nuvarande Eilat. Genom en kring-gående rörelse inneslöts de upproriska kungarna.
8 Kungen i Sodom drog då ut tillsammans med kungen i Gomorra, kungen i Adma, kungen i Sebojim och kungen i Bela, det vill säga Soar. De ställde upp sig till strid mot dem i Siddimsdalen,	
9 mot Kedorlaomer, kungen i Elam, Tidal, kungen över Go-jim, Amrafel, kungen i Sinar, och Arjok, kungen i Ellasar; fyra kungar mot de fem.	De palestinska kungarna mobiliserar sina arméer och ställer upp dem till strid i Siddimsdalen. Det var en övermäktig motståndare och de österländska kungarna segrade.
10 Men Siddimsdalen var full av jordbecksgropar. Kungarna i Sodom och Gomorra flydde och föll då i dessa. De övriga flydde till bergsbygden.	Beskrivningen är ganska snöplig ur palestiniernas synvinkel. En del av kungarna kunde rädda sig medan andra stupade.
11 Så tog man all egendom och alla livsmedel som fanns i Sodom och Gomorra och tåga-de bort.	Kriget slutade med att den österländska hären plundrade städerna. De tog också med sig soldater och kvinnor som fångar (v16).
12 De tog också med sig Ab-rams brorson Lot och allt han ägde. Han bodde ju i Sodom.	Att de tog också med sig Lot nämns av Mose eftersom han är vä-sentlig för den följande berättelsen.
13 Men en som lyckats fly kom och berättade detta för Abram, hebreen. Han bodde vid den terebintlund som tillhörde amoreen Mamre, Eskols och Aners bror, och de var i för-bund med Abram.	Uppgiften att Abram var en hebré och bodde bland amoreerna är viktig. Benämningen hebré kommer från Eber, förfader till Abram och en mäktig kung. Men Abram bodde som en främling i landet, även om han hade slutit förbund med amoreerna, ett slags vän-skaps- och biståndspakt.

14 Då Abram hörde att hans släkting hade tagits tillfånga, lät han sina mest betrodda män rycka ut, trehundraarton män som var födda i hans hus, och de förföljde fienderna ända till Dan.	Abram valde ut 318 män som arbetade som boskapsherdar och inte som soldater, men det var bara en del av hans folk. Antalet visar också hur stor Abrams folkskara är, kanske mer än tusen personer totalt. De satte nu iväg för att förfölja fienderna, och de åtföljdes av deras allierade (v24). Uttrycket ”från Dan till Beer-Seba” som senare används för att beskriva det utlovade landet, beskriver knappast samma Dan som här. Sannolikt låg detta Dan vid Gileads norra utkant (jfr 5 Mos 34:1 och 2 Sam 24:6).
15 Han fördelade sitt folk och överföll dem med sina tjänare om natten, slog dem och förföljde dem ända till Hoba norr om Damaskus	Abrams krigsfolk var numerärt underlägset fienderna, men Gud gav honom en stor seger. Vi är inte vana att se Abram i rollen som en general! Det är ett under som sker mot bakgrund av beskrivningen av de mäktiga kungarnas framfart. Vilken kontrast är inte detta mot Abrams klentro i Egypten!
16 och tog tillbaka all egendom. Sin släkting Lot och hans ägodelar tog han också tillbaka, liksom kvinnorna och det övriga folket.	Genom denna mirakulösa seger kunde Abram rädda all egendom och befria de tillfångatagna. Bland dem var också soldater (soldater omnämns som ”folket” bl.a. i 1 Sam 11:11, 1 Kung 20:10). Han kunde nu lika gärna fortsätta och besegra kananeerna och inta landet som var utlovat åt honom. Men han fortsätter att leva i fred.
Abram välsignas av Melkisedek	
17 När Abram hade kommit tillbaka efter att ha slagit Kedorlaomer och de kungar som var med honom, gick kungen i Sodom ut för att möta honom i Savedalen, det vill säga Kungadalen.	Kungadalen låg förmodligen en liten bit nordost om Jerusalem. Sodoms kung måste alltså resa en lång väg för att bevisa Abram sin tacksamhet. Här besannas också ett av Guds löften: Abram ska bli en välsignelse. Nu blir inte bara hans släkting utan också de kananeiska kungarna och deras folk välsignade.
18 Och Melkisedek, kungen i Salem, lät bära ut bröd och vin. Han var präst åt Gud den Högste,	Melkisedek betyder ”rättfärdighetens kung” och Salem är det samma som Jerusalem, inte långt från Hebron. Hebr 7 beskriver Melkisedek som kung och präst i samma person, en förebild för Kristus. Han var en bekännare av den sanna tron. Genom att ge Abram bröd och vin erkände han andligt broderskap med honom, utöver att han visade tacksamhet. Notera att Hebr 7 inte gör någon jämförelse av brödet och vinet med nattvarden. Luther säger att Melkisedek enligt en hebreisk uppfattning var den samme som patriarken Sem, Noas son. Enligt den bibliska kronologin skulle han ha dött en tid innan Jakob flyttade till Egypten.
19 och han välsignade Abram och sade: ”Välsignad vare Abram av Gud den Högste, skapare av himmel och jord!	Hebreerbrevet lär oss att Melkisedek, och därmed Kristus, hade ett prästämbete som var högre än Arons och leviternas prästämbete. Som präst stod Melkisedek högre i rang än Abram och Hebr 7:7 förklarar att det är den ringare som välsignas av den som är förmer. Först välsignas Abram som Gud hade använt som tjänare.
20 Och välsignad vare Gud den Högste, som har givit dina fiender i din hand!” Och Abram gav honom tionde av allt.	Sedan välsignas Gud, eftersom det var han som gav makten att utföra detta stordåd. Melkisedeks bekännelse var en god bekännelse till Gud, Skaparen och Frälsaren. Abrams tionde är en förebild för kommande släkter och syftar till att uppbygga Guds rikes verksamhet. Han ger av sin egendom, inte av krigsbytet.

21 Kungen i Sodom sade till Abram: ”Ge mig folket. Krigsbytet kan du behålla för dig själv.”	Sodoms kung är inriktad på det materiella och vill tillerkänna Abram krigsbytet, som normalt tillhör segraren i krig.
22 Men Abram svarade kungen i Sodom: ”Jag lyfter min hand upp till HERREN, till Gud den Högste, skapare av himmel och jord:	Men Abram vittnar inför alla hedningarna om att allt kommer av Guds nåd och godhet. Han vill inte ge sken av att äran är hans egen. Han vill inte heller ge ett intryck av att det materiella är det viktigaste för honom. Han har en större skatt.
23 Jag vill inte ta ens en tråd eller en sandalrem, än mindre något annat som tillhör dig. Du skall inte kunna säga: Jag har gjort Abram rik.	Abram vill inte att kungen i Sodom ska kunna hävda att det var han som gjorde Abram rik. Han ville inte komma i beroendeförhållande till det syndiga Sodom, vilket också var lyckosamt med tanke på de senare händelserna.
24 Jag vill inte ha någonting. Det räcker med vad mina män har ätit och mina följeslagares andel, Aner, Eskol och Mamre. Låt dem få sin del.”	Abram konstaterar dock att det är helt rätt att hans allierade ska få sin del av krigsbytet, eftersom krigsbytet tillhör segraren. Vi ser här ett uttryck för sann kristen kärlek: den söker inte sitt.

1 Mos 15

Herren sluter förbund med Abram	
1 Därefter kom HERRENS ord till Abram i en syn. Han sade: ”Frukta inte, Abram. Jag är din sköld. Din lön skall bli mycket stor.”	Här talar Herren med Abram i en syn. I 4 Mos 12:6–8 anger Gud tre sätt att tala med människor: i en syn, i en dröm och ansikte mot ansikte. Det här är första gången Gud talar i en syn. Tidigare har Gud ”sagt” (12:1, 13:14) och ”uppenbarat sig” (12:7). Abram är rädd – han har nyss vunnit en stor seger och nu möts han av prövningar, precis som alla människor behöver prövas för att inte bli högmodiga.
2 Men Abram sade: ”Herre, HERRE, vad skall du ge mig? Jag går ju bort barnlös, och arvinge till mitt hus är Elieser från Damaskus.”	Här visar det sig varför Abram är rädd. Han är barnlös, han är rädd att Herrens löfte inte ska bli verklighet och han har ingen som ska ta hand om honom på hans ålderdom. Han tvivlar på Guds löfte. Elieser blev troligen hans slav på genomresan till Kanaan. Men Gud lovar vara hans sköld.
3 Abram sade vidare: ”Se, mig har du inte givit någon avkomma. En av mitt husfolk kommer att ärva mig.”	Abram ger Gud skulden för att löftet inte håller. Enligt Rom 4:5 var han ogudaktig, han litade inte på Guds löften innan Gud åter förnyar dem. Han gör sig också bekymmer för vem som ska ärva hans egendomar.
4 Men HERRENS ord kom till honom: ”Denne skall inte ärva dig, utan en som kommer från din egen kropp skall bli din arvinge.”	Herren lyssnar tålmodigt. Han kunde ha förebrått Abram för hans otro, men i stället upprepar han sitt löfte och berättar hur uppfyllelsen ska gå till. Här nämner han inte Saraj speciellt, vilket kanske bidrar till att Abram senare tar saken i egna händer genom sin slavinna.

5 Sedan förde han honom ut och sade: ”Se upp mot himlen och räkna stjärnorna, om du kan räkna dem”, och han sade till honom: ”Så skall din avkomma bli.”	Synen fortsätter med att Abram förs ut för att se på stjärnorna, som är ett vittnesbörd om hur stort det folk ska bli som utgår från honom.
6 Och Abram trodde på HERREN, och han räknade honom det till rättfärdighet.	Det här är en av de viktigaste utsagorna i hela Gamla testamentet. Att utsagan är viktig ser vi av att den citeras av Paulus i Rom 4:3 och Gal 3:6 och av Jakob i Jak 2:23. Denna tro som räknades till rättfärdighet var en frälsande tro, en tro på den Messias som skulle födas av hans släkt. Trons objekt var inte bara att ett stort folk skulle komma från Abraham, utan också Frälsaren som detta folk skulle fostra. Jesus säger att Abraham såg hans dag och blev glad (Joh 8:56).
	Rom 4:1–5: Vad kan vi nu säga att vår stamfader Abraham har vunnit genom gärningar? Om Abraham förklarades rättfärdig på grund av gärningar, då har han något att berömma sig av – men inte inför Gud. Ty vad säger Skriften? *Abraham trodde Gud, och det räknades honom till rättfärdighet*. Den som har gärningar att peka på får sin lön, inte av nåd utan som något han har förtjänat. Men den som utan att bygga på gärningar tror på honom som förklarar den ogudaktige rättfärdig, honom räknas hans tro till rättfärdighet. Gal 3:6–7: Han trodde Gud, och det räknades honom till rättfärdighet. Därför skall ni veta att de som håller sig till tron, de är Abrahams barn. Det här stället, och flera andra, visar att uttrycket ”Abrahams barn” utsträcks till alla som tror, inte bara judar utan också hedningar. Och de bland judarna som inte tror är inte riktiga Abrahams barn.
7 Sedan sade han till honom: ”Jag är HERREN, som har fört dig ut från det kaldeiska Ur för att ge dig detta land till arvedel.”	Herren presenterar sig åter med sitt namn och visar hur han konsekvent genomför sin plan. Han upprepar sitt löfte för att stärka Abrams tro.
8 Han svarade: ”Herre, HERRE, hur skall jag veta att jag kommer att ärva det?”	Abram är inte helt övertygad. Han önskar ännu mera besked. Han säger som jungfru Maria: Hur ska detta kunna ske? Det är en förundran, eftersom han fortfarande är barnlös. Men det är inte längre fråga om tvivel. Det heter ju tidigare att han trodde Guds ord. I allmänhet har vi inte rätt att pröva Gud genom att kräva yttre tecken, när vi har hans Ord. Därför ska vi inte heller kräva att Gud ger oss yttre tecken som han gjorde med apostlarna. Guds Ord är nog.
9 Då sade han till honom: ”Hämta åt mig en treårig kviga, en treårig get, en treårig bagge, en turturduva och en ung duva.”	Nu genomför Gud en procedur som var vanlig på denna tid när man gjorde ett avtal. Han ber Abram hämta ett djur av varje slag som var brukligt vid offer. Men det är inte ett vanligt offer, för det står inget om att djuren brändes, även om det kan ha skett.

10 Han hämtade alla dessa åt honom och styckade dem mitt itu och lade styckena mot varandra. Men fåglarna styckade han inte.	Man brukade vid avtal stycka köttstycken och lägga upp dem mittemot varandra och sedan gå mellan dem. (Ett exempel: Jer 34:18.)
11 Och rovfåglar slog sig ner på de döda kropparna, men Abram drev bort dem.	Man kan se en symbolik i rovfåglarnas attack: Abrahams efterkommande skulle ansättas hårt av fiender, men de skulle driva bort dem.
12 När solen höll på att gå ner föll en tung sömn över Abram, och se, då kom skräck och ett stort mörker över honom.	Sömnen var tydligt av annat slag än vanlig trötthet efter dagens arbete. Solen gick ner: ljuset skulle slockna i Kanaans land och Israel skulle vara främlingar i ett annat land. Nu drabbas Abram av skräck och andligt mörker, och därför behövdes Herrens inledande ord: Frukta inte.
13 Och HERREN sade till Abram: ”Det skall du veta att dina efterkommande skall bo som främlingar i ett land som inte är deras. Där skall de bli slavar, och man skall förtrycka dem i fyrahundra år.	Abram får nu veta att allt inte ska gå rätlinjigt fram. Först måste flera århundranden gå medan folket görs till slavar i Egypten. 400 år anges avrundat, liksom i Apg 7:6, medan tiden i 2 Mos 12:40 anges till 430 år. Det finns olika meningar om hur denna tid ska räknas. Luther ansåg att tiden började räknas från Abrams kallelse.
14 Men det folk som gör dem till slavar skall jag döma. Sedan skall de dra ut med stora ägodelar.	Egyptens plågor ska leda till att egyptierna ger av sina dyrbarheter när Israels barn ska lämna landet (2 Mos 12:36).
15 Men du själv skall gå till dina fäder i frid och bli begravd vid hög ålder.	Det här ska inte inträffa under Abrahams tid, utan först efter att han hade dött.
16 I fjärde släktledet skall de återvända hit. Ty ännu har inte amoreerna fyllt sina synders mått.”	Man räknade grovt en generation som 100 år. Kanske uttrycket också kan avse fjärde släktledet efter uttåget ur Egypten (så Gezelius). Amoreerna är här ett samlingsnamn på kananeerna, som ett av de mäktigaste folkslagen, kanske det grymmaste. Gud har en plan för var tid, och i sinom tid ska israeliterna överta landet och därvid förgöra de kananeiska folken. Men den tiden var ännu inte inne.
17 När solen hade gått ner och det blivit alldeles mörkt, syntes en rykande ugn med en brinnande fackla, som for fram mellan köttstyckena.	Herrens förbund med Abram är ensidigt. Det är bara han, som likt en eld passerade mellan köttstyckena och han ratificerar därmed avtalet ensidigt.
18 På den dagen slöt HERREN ett förbund med Abram och sade: ”Åt dina efterkommande skall jag ge detta land, från Egyptens flod ända till den stora floden, floden Eufrat:	Åter en upprepning av löftet, nu med angivande av dess utsträckning. De tio folkslagen som räknas upp har ingen motsvarighet i någon annan lista. Kanaans efterkommande var elva folkslag (1 Mos 10:15–18) och ibland brukar man ange sju folk i Kanaan. Vissa av de folk som nämns här finns inte omnämnda på andra ställen, och det är svårt att få klarhet i deras härkomst.
19 keniternas, kenisiternas, kadmoneernas,	

20 hetiternas, perisseernas, rafaeernas,	
21 amoreernas, kananeernas, girgaseernas och jebusiternas land.”	

1 Mos 16

Hagar och Ismael	
1 Abrams hustru Saraj hade inte fött några barn åt honom. Men hon hade en egyptisk slavinna som hette Hagar.	Åter följer ett avsnitt där Abrams och Sarajs tro åter vacklar. Vi möter många exempel på synd och otro. Hela tiden är den röda tråden Sarajs barnlöshet, som var en svår prövning. Abram har fått Guds löfte att han själv ska bli far, men genom Saraj verkar det omöjligt. Nu faller Sarajs blickar på hennes slavinna.
2 Och Saraj sade till Abram: ”Se, HERREN har gjort mig ofruktsam. Gå in till min slavinna. Jag kanske kan få barn genom henne.” Och Abram lyssnade till Sarajs ord.	Sarajs ord vittnar om bitterhet och antydde att Gud inte var mäktig att hålla sitt löfte. Att få barn var den viktigaste status en kvinna kunde ha. Också att få barn via en slavinna kunde i någon mån återställa hennes status i samhället. Men att uppmana sin man att ligga med slavinnan är verkligen en stor uppoffring. Abram drivs inte av någon lust till Hagar, men han tar Sarajs ord på allvar. Det finns inget som tyder på att han kände sig tillfreds, utan han gör det för att hjälpa Gud att uppfylla sitt löfte.
3 När Abram hade bott tio år i Kanaans land tog hans hustru Saraj sin egyptiska slavinna Hagar och gav henne till hustru åt sin man Abram.	Tidpunkten preciseras. Abram är nu 85 år och Saraj 75 år. De har gripits av desperation, men är samtidigt måna om att Guds löfte ska uppfyllas. Hagar blir inte en älskarinna, utan en andra hustru, vilket var motiverat utifrån gängse sed. Barnet skulle adopteras av hustrun som hennes son. Äktenskapet hölls i ära, men metoden var orätt. De skulle lita på Gud och inte ta saken i egna händer. Konsekvenserna kom att bli oerhörda.
4 Han gick in till Hagar och hon blev havande, men när hon märkte att hon var havande, började hon förakta sin husmor.	Hagar fylls nu av en syndig stolthet och börjar förakta sin husmor. Det måste ha vållat Saraj en dubbel förnedring. På samma sätt handlade Peninna mot Hanna (1 Sam 1:6).
5 Då sade Saraj till Abram: ”Den orätt jag utsätts för skall komma över dig. Jag lade själv min slavinna i din famn, men när hon märkte att hon var havande började hon förakta mig. HERREN skall döma mellan mig och dig.”	Saraj vädjar till Gud om att hon ska få rätt gentemot Hagar. Hon låter skulden vila på Abram, som har fått löftet av Gud att bli far. Hennes uttryckssätt visar att det har uppstått en skarp konflikt mellan Abram och Saraj. Samma vädjan till Gud nämns av Laban i dispyten med Jakob (1 Mos 31:53).
6 Abram sade till Saraj: ”Se, din slavinna är i din hand. Gör med henne som du finner bäst.” När då Saraj bestraffade henne, flydde hon bort från henne.	Abram lugnar Saraj genom att försäkra henne fulla befogenheter gentemot Hagar. Saraj är fortfarande högt älskad av honom. Det har som följd att Saraj slår henne. Hagar svarar med att ge en dubbel bestraffning: hennes barn ska inte blir någon välsignelse för Saraj och Abram. De mister därmed den nytta som de har räknat med.

7 Men HERRENS ängel fann henne vid en vattenkälla i öknen, den källa som ligger vid vägen till Shur.	Herrens ängel (=sändebud) är här inte bara ett skapat sändebud, eftersom han talar i Guds namn (v10) och Hagar tilltalar honom som Gud (v13). Den gamla tolkningen är att det handlar om den Kristus före hans människoblivande.
8 Han sade: ”Hagar, Sarajs slavinna, varifrån kommer du och vart går du?” Hon svarade: ”Jag är på flykt ifrån min husmor Saraj.”	Herrens ängel tilltalar Hagar vid namn och ställer två frågor. Hagar har ingen plan för sin flykt – kanske tänker hon sig tillbaka till Egypten – så hon svarar bara på den första frågan.
9 Då sade HERRENS ängel till henne: ”Gå tillbaka till din husmor och ödmjuka dig under henne.”	Ängeln befaller Hagar att återvända. Gud har andra planer med Ismael, som ännu inte är född, och han ser till att hans plan fullföljs. Hon ska ödmjuka sig under sin husmor Saraj, inte sätta sig upp mot henne. Guds ordning i familj och samhälle ska respekteras.
10 HERRENS ängel sade vidare: ”Jag skall göra dina efterkommande så talrika att man inte kan räkna dem.”	För att bestyrka sitt ord ger Gud sitt löfte till Hagar i sitt eget namn. Det upprepas sedan i 17:20 och i 25:13–16 berättas om hur det går i fullbordan.
11 Sedan sade HERRENS ängel till henne: ”Se, du är havande och du skall föda en son. Honom skall du kalla Ismael, ty HERREN har hört hur du har lidit.	Ismael blev arabernas stamfar och muslimernas löftesson. Ismael betyder *Gud hör*.
12 Han skall vara som en vildåsna. Hans hand skall vara mot alla och allas hand mot honom. Och han skall bo mitt emot alla sina bröder.”	En vildåsnas plats är ödemarken, öknen. Ismaels efterkommande skulle råma i öknen som vildåsnor. Fiendskapen mellan Saraj och Hagar överförs till deras söner och deras efterkommande. Orden ”mitt emot” kan också översättas ”öster om”. Samma uttryck finns i 25:18.
13 Och hon gav HERREN, som hade talat med henne, ett namn. Hon sade: ”Du är den Gud som ser mig”, för hon tänkte: ”Har jag verkligen fått se en skymt av honom som ser mig?”	Hagar inser att det är Gud som hon har talat med och ger honom ett namn. Uttrycket ”en skymt” kan avse att hon har sett honom på ryggen (jfr 2 Mos 33:23).
14 Därför kallar man brunnen Beer-Lahaj-Roi. Den ligger mellan Kadesh och Bered.	Platsen kom sedan att bli Isaks boplats (25:11). Se figur 2!
15 Hagar födde en son åt Abram. Och Abram gav sonen som Hagar fött namnet Ismael.	Abram följer ängelns order vid namngivningen och erkänner honom som sin son.
16 Abram var åttiosex år när Hagar födde Ismael åt honom.	

1 Mos 17

Förnyat löfte med nytt namn	
1 När Abram var nittionio år uppenbarade sig HERREN för honom och sade: ”Jag är Gud den Allsmäktige. Vandra inför mig och var fullkomlig.	Det har nu gått 24 år sedan Gud först gav löftet åt Abram och Ismael var 13 år. Nu uppenbarar han sig för Abram på femte gången. Han presenterar sig som ”*El-Shaddai*”, ett namn som anknyter till fasthet och berg. Abram har inte skött sig som Gud hade avsett, men nu tillsägs han att han ska leva i den lydnad som kommer av tron. Han förbereder honom för det budskap han nu ska ge.
2 Jag skall sluta förbund mellan mig och dig, och jag skall föröka dig mycket.”	I kapitel 15 såg vi hur Gud slöt ett ensidigt förbund med Abram. Förbundet är förknippat med en talrik avkomma, som himlens stjärnor och markens stoft. Det här förbundet är alltså inte nytt.
3 Då föll Abram ner på sitt ansikte, och Gud sade till honom:	Abraham visar Gud sin ovärdighet genom att falla ner raklång med ansiktet mot jorden.
4 ”Se, detta är mitt förbund med dig: Du skall bli fader till många folk.	Förbundet hör ihop med tron: Gud har gett sitt löfte utan att det syns någon möjlighet att det skulle uppfyllas, och han väntar sig att Abram ska tro på löftet, att Gud verkligen är allsmäktig. Att Gud talar om många folk påminner om att alla släkter på jorden ska välsignas genom honom, dvs. alla som tror på Jesus.
5 Därför skall du inte mer heta Abram, utan ditt namn skall vara Abraham, ty jag har gjort dig till fader för många folk.	Det nya namnet är ett sigill på löftet. Namnet Abram betyder ”upphöjd fader” medan Abraham betyder ”fader till många”. Det är bara en enda bokstav som skjuts in i namnet (He). Det första refererar till Gud medan det andra anknyter till Abraham själv. Gud visar Abrahams hans plats inför Gud som hans tjänare.
6 Jag skall göra dig mycket fruktsam och låta folkslag komma från dig, och kungar skall utgå från dig.	Löftet upprepas till Sara (v16) och till Jakob (35:11). Ismaels efterkommande blev aldrig mäktiga kungar, men det blev bl.a. David och Salomo och framför allt Messias.
7 Och jag skall upprätta mitt förbund mellan mig och dig och dina efterkommande från släkte till släkte, ett evigt förbund. Jag skall vara din Gud och dina efterkommandes Gud.	Gud förbereder nu Abram på att förbundet som han tidigare bara har talat om, nu ska förverkligas rent konkret. ”Ett evigt förbund” avser hela den tid som Gud bestämt, dvs. den tidsålder som omfattar tiden fram till uppfyllelsen.
8 Det land där du bor som främling, hela Kanaans land, skall jag ge dig och dina efterkommande till egendom för evigt. Och jag skall vara deras Gud.”	Till förbundet hör löftet om landet, som han redan tidigare har lovat. Här ingår också förbundsvillkoret som fastställs vid Sinai: Gud är deras Gud när de håller hans förbund och allt vad han har föreskrivit. Tyvärr kom det inte att bli så, pga folkets avfall.
Omskärelsen	
9 Gud sade ytterligare till Abraham: ”Du skall hålla mitt förbund, du och dina efterkommande från släkte till släkte.	Nu följer instruktioner för den andra parten, Abraham. Förbundet får nu en tvåsidig karaktär genom att Abraham föreskrivs en förpliktelse från sin sida.

10 Och detta är det förbund mellan mig och dig och dina efterkommande som ni skall hålla: Alla av manligt kön hos er skall omskäras.	Omskärelsen introduceras med klara bestämmelser. Det ska gälla alla män och pojkar från åtta dagars ålder. Kvinnor ska inte omskäras. Detta förbundstecken är en förebild för dopet (Kol 2). Omskärelsen är ett tecken som bekräftar rättfärdigheten av tro (Rom 4:11) och dopet är på samma sätt ett sigill på Guds nåd. Det är Gamla testamentets sakrament.
11 Ni skall skära bort er förhud som tecken på förbundet mellan mig och er.	Tecknet förknippas med fortplantningsorganet, det som för livet vidare från släkte till släkte. Det är också det organ som allra mest förknippas med ett orent liv. I andlig mening betecknar oomskurenheten en hårdnackad otro (Apg 7:51, NEB: ”heathen still at heart and deaf to the truth”). Omskärelsen blir en symbol för andlig rening, att skära bort det onda redan från dess källa (5 Mos 10:16). Man omskär inte sig själv, utan det görs av andra. Och det medför smärta, som är en påminnelse om att livet i köttet ofta är smärtsamt.
12 Släkte efter släkte skall ni omskära alla av manligt kön bland er när de är åtta dagar gamla, både den som är född i huset och den som köpts för pengar från något främmande folk och som inte är din ättling.	Omskärelsen gäller alla i huset, också främlingar som blivit en del av Abrahams och hans efterkommandes husfolk. De barn som är yngre än åtta dagar är medlemmar av Gudsfolket eftersom de tillhör familjen, och eftersom de inte gjort uppror mot förbundet. Omskärelsen är inte upptagning i Gudsfolket. Alla av kvinnligt kön tillhör förbundet via männen. Dopet tillämpades i urkyrkan på hela familjer.
13 Den som är född i ditt hus och den som du köpt för pengar skall omskäras. Mitt förbund skall vara på ert kött som ett evigt förbund.	Gud inskärper särskilt att den som är född i huset och den som köpts för pengar ska omskäras. Här finns ingen skillnad. Skillnaden finns mellan de omskurna och de oomskurna.
14 Men en oomskuren av manligt kön, en som inte fått förhuden bortskuren, han skall utrotas från sitt folk. Han har brutit mitt förbund.”	Utsagan betyder dödsstraff. En oomskuren fick inte del i Gudsfolket. Den som motsatte sig omskärelsen föraktade förbundet. Motsvarigheten i andligt avseende är uteslutning från Guds rike, dvs. den eviga förtappelsen. Att bryta förbundet i nytestamentlig mening är att gå bort i otro, och en sådan ska inte ha någon plats i församlingen.
15 Och Gud sade till Abraham: ”Din hustru Saraj skall du inte mer kalla Saraj, utan hennes namn skall vara Sara.	Nu får också Saraj ett nytt namn, som betyder ”furstinna”. Saraj betyder ”min furstinna”, dvs Abrahams. Nu skulle hon vara många folks furstinna. Hon är upphöjd till mor för Guds utvalda folk, en motsvarighet till jungfru Maria.
16 Jag skall välsigna henne och ge dig en son också med henne. Jag skall välsigna henne så att folkslag och kungar över folk skall komma från henne.”	Ännu har inte löftet blivit uppfyllt, men nu ger Gud en klar anvisning om hur han ska uppfylla det. Det ska ske genom att Sara får en son. Sara ges samma löfte som Abraham fick (v6).
17 Då föll Abraham ner på sitt ansikte, men han log och sade för sig själv: ”Skulle det födas barn åt en man som är hundra år? Och skulle Sara föda barn, hon som är nittio år?”	Abraham visar åter Gud vördnad genom att falla ner raklång med ansiktet mot jorden. Han gömmer sitt leende, och uttrycker förundran tyst för sig själv. Endel översättningar anger att han skrattade. Man kan också skönja något av tvivel i orden, som dock snart övergick i tro enligt Paulus vittnesbörd att hans tro var fast (Rom 4:19–21). Han har ju ändå förklarats rättfärdig av tro och kallas trons fader.

18 Och Abraham sade till Gud: ”Låt bara Ismael få leva inför dig!”	Utifrån Paulus tolkning kan vi dra slutsatsen att Abraham inte tvivlar på att Gud kan låta Sara föda barn, utan att han önskar också Ismael framgång, som hans älskade son.
19 Men Gud sade: ”Nej, din hustru Sara skall föda en son åt dig, och du skall ge honom namnet Isak. Jag skall upprätta mitt förbund med honom, som ett evigt förbund med hans avkomma efter honom.	Gud ger åter Abraham ett förnyat löfte med konkreta detaljer. Han säger vilket namn han ska ge hennes son. Han upprepar att det är genom honom och hans efterkommande som förbundet ska upprättas.
20 Men också ifråga om Ismael har jag hört din bön. Jag skall välsigna honom och göra honom fruktsam och föröka honom mycket. Han skall bli fader till tolv hövdingar, och jag skall göra honom till ett stort folk.	Också Ismael ska få en talrik avkomma. Gud upprepar sin välsignelse som han lovat Hagar. Ismael blir stamfar för arabfolken, som bredde ut sig över den arabiska halvön och delar av norra Afrika. De problem som finns i Mellanöstern går tillbaka till Abrahams båda söner.
21 Men mitt förbund skall jag upprätta med Isak, honom som Sara skall föda åt dig vid denna tid nästa år.”	Skillnaden är att Gudsfolkets förbund sluts med Isak, inte med Ismael. Isak är löftessonen, och nu ger Gud också tidpunkten när Isak ska födas.
22 När Gud hade talat färdigt med Abraham for han upp från honom.	Gud talar helt konkret med Abraham och Mose anger att han också lämnar honom i yttre mening. Här handlar det inte om en syn, som i kapitel 15.
23 Samma dag tog Abraham sin son Ismael och alla som var födda i hans hus och alla som var köpta för pengar, alla av manligt kön bland hans husfolk, och skar bort deras förhud så som Gud hade sagt till honom.	Abraham dröjer inte med att verkställa omskärelsen, utan går till verket redan samma dag. Berättelsen visar hur exakt Abraham gör allt vad Gud befallde honom.
24 Abraham var nittionio år när han blev omskuren,	Åter får vi en kronologisk uppgift. Gud är mån om att vi ska lita på att det här verkligen har skett.
25 och hans son Ismael var tretton år när han blev omskuren.	
26 På samma dag blev Abraham och hans son Ismael omskurna.	
27 Och alla männen i hans hus, både de som var födda i huset och de som var köpta för pengar från främmande folk, blev omskurna tillsammans med honom.	

1 Mos 18

De tre ”männens” besök	
1 HERREN uppenbarade sig för Abraham vid Mamres terebintlund, där han satt vid ingången till sitt tält när dagen var som hetast.	Vi får i klara ord veta att Gud själv kommer till Abraham. I beskrivningen av händelsen får vi en inblick i livet i Mellanöstern. Abraham tar siesta i skuggan vid ingången till sitt tält: Kanske han slumrade till eller satt i djupa tankar.
2 Han såg upp, och se, tre män stod framför honom. Då han fick syn på dem skyndade han sig emot dem från tältöppningen och bugade sig till jorden	När Abraham vaknar upp ser han tre män framför sig. Enligt tidens sed var de inte påträngande, utan väntade på ett litet avstånd utan att störa. Abraham visar dem nu den heder som det hörde till att visa gäster.
3 och sade: ”Herre, om jag har funnit nåd för dina ögon så gå inte förbi din tjänare.	Abraham antar troligen att det är fråga om tre helt vanliga män, och han tilltalar den främste av dem på ett vanligt, hövligt sätt. Han ber dem visa honom hedern att bli hans gäster.
4 Låt mig hämta lite vatten, så att ni kan tvätta era fötter och vila er under trädet.	Här får vi en uppräkning av det som hörde till värdens uppgifter gentemot gäster. Först behöver de tvätta sina fötter och sätta sig ner, kanske ligga och vila i skuggan.
5 Jag skall också hämta ett stycke bröd, så att ni kan styrka er innan ni går vidare, när ni nu har tagit vägen förbi er tjänare.” De sade: ”Gör som du har sagt.”	Sedan bjuds gästerna på mat. Han nämner bara en enkel brödbit, men det blir mycket mera. Att bevisa gästfrihet är en kristen dygd, som vi ser av Hebr 13:2.
6 Abraham skyndade sig in i tältet till Sara och sade: ”Skynda dig att ta tre sea-mått fint mjöl, knåda det och baka brödkakor!”	Vi ser att Abraham ser det som en förmån att få bjuda på det bästa han har, och han gör allt skyndsamt för att inte försena gästerna på deras väg. De himmelska gästerna hade inte behov av någon mat, men precis som den upppståndne Jesus åt tillsammans med lärjungarna använde sig Gud av tillfället att föra fram ett budskap.
7 Själv sprang Abraham bort till boskapen och tog en späd och fin ungkalv och gav den åt sin tjänare, som skyndade sig att tillreda den.	Det hörde inte till en respekterad äldre man att springa. Men Abraham gör det. Han bjuder det bästa som finns i huset: han slaktar en kalv och låter sin kock laga en kalvstek.
8 Sedan tog han gräddmjölk, söt mjölk och kalven han låtit tillreda och satte fram det åt dem. Och han stod hos dem under trädet medan de åt.	Abraham står på respektfullt avstånd under deras måltid som gästernas tjänare. Han vet inget om dem och man brukade inte äta tillsammans med främlingar.
9 Och de frågade honom: ”Var är din hustru Sara?” Han svarade: ”Där inne i tältet.”	Efter måltiden inleder man samtal. Nu framkommer att gästerna inte är vanliga människor. De nämner Sara vid namn. Det var opassande på den tiden att fråga efter en mans hustru. Men Abraham inser att gästerna frågar med auktoritet och ger dem svar.

10 Då sade han: ”Jag kommer tillbaka till dig nästa år vid denna tid, och se, då skall din hustru Sara ha en son.” Detta hörde Sara där hon stod i tältöppningen bakom honom.	Huvudpersonen talar nu med sin fulla gudomliga auktoritet. Tidpunkten för Isaks födelse upprepas nu, och denna gång hör Sara det. Utsagan visar att det som ska ske är ett gudomligt under. Det finns ingen notering att Gud skulle ha återvänt ett år senare, och man kan tänka sig att själva födelsen var det återvändande som avsågs.
11 Men Abraham och Sara var gamla och hade nått hög ålder, och Sara hade det inte längre på kvinnors vis.	Mose inskärper att både Abraham och Sara var gamla och att Sara mänskligt sett inte längre kunde få barn. Det här gör han för att understryka underkaraktären.
12 Sara log inom sig och tänkte: ”När jag nu blivit gammal, skall jag då upptändas av åtrå? Min herre är ju också gammal.”	Sara log försmädligt, i otro.
13 HERREN sade till Abraham: ”Varför log Sara och tänkte: Skulle jag föda barn, jag som är så gammal?	Men Herren tillrättavisar henne inför Abraham och visar på nytt att han vet allt och kan allt.
14 Skulle något vara omöjligt för HERREN? Vid den bestämda tiden nästa år skall jag komma tillbaka till dig, och då skall Sara ha en son.”	Den här satsen är ytterst viktig, och den är grunden till vår tro: Gud är allsmäktig. Därför upprepar han ännu en gång sitt löfte.
15 Då nekade Sara och sade: ”Jag log inte,” ty hon blev förskräckt. Men han sade: ”Jo, du log.”	Sara är förskräckt, för hon inser vem hon har att göra med. Gud tillrättavisar henne ännu en gång. Genom detta tror hon Guds ord och ställer sig villig att förverkliga det.
Abraham vädjar för Sodom	
16 När männen steg upp därifrån såg de ner mot Sodom, och Abraham följde dem ett stycke på väg.	Den ena uppgiften som männen hade var nu uträttad, och de tog itu med den andra, och tog riktning mot Sodom. Abraham följde dem ett stycke på väg som en god värd gjorde på den tiden.
17 Då sade HERREN: ”Kan jag dölja för Abraham vad jag tänker göra?	Herren handlade nu med Abraham som med en vän (Jes 41:8; Jak 2:23). Här anges flera orsaker till hans handlande.
18 Av Abraham skall det ju bli ett stort och mäktigt folk, och i honom skall alla folk på jorden bli välsignade.	(1) Löftet till Abraham gäller, och Messias skulle födas av hans släkt. En sådan man behöver känna Guds vilja.
19 Ty jag har utvalt honom för att han skall befalla sina barn och efterkommande att hålla sig till HERRENS väg och handla rättfärdigt och rätt, så att HERREN kan uppfylla sina löften till Abraham.”	(2) Abraham var utvald (”känd” av Gud) att vara Guds vän. (3) Abraham skulle veta Guds vilja för att kunna berätta för sina barn vad följderna är av att bryta mot Guds vilja, och vilka välsignelser som följer av att vara hans vän. Guds förbund med Israel under Mose innehåller ett villkor: att man i allt ska hålla sig efter Guds ord. Här används Guds nådesnamn HERREN.

20 Sedan sade HERREN: ”Ropet över Sodom och Gomorra är starkt och deras synd är mycket svår.	Herren har hittills inte nämnt Sodom, men nu berättar han om deras synd. Ett rop efter en gudomlig dom steg upp från städerna.
21 Därför vill jag gå ner och se om de i allt har gjort efter det rop som har nått mig. Om det inte är så, vill jag veta det.”	Gud visste naturligtvis vad som skedde där. Men han använder ett mänskligt uttryck för att visa, att det som skulle ske inte var något obetänksamt vredesutbrott, utan ett resultat av Guds domslut.
22 Männen vände sig därifrån och gick mot Sodom, men Abraham stod kvar inför HERREN.	De två änglarna går vidare mot Sodom, men Herren och Abraham stannade kvar.
23 Och Abraham gick närmare och sade: ”Vill du förgöra den rättfärdige tillsammans med den ogudaktige?	Abraham inleder nu en förbön, som är en fin förebild för alla kristna, och som svarar mot Jesu uppmaning åt oss att be (Luk 11:5–10). Händelsen visar Abrahams tro och djärvhet att hänvisa till Guds rättfärdighet. Han vågar ställa upp Guds kärlek mot hans rättfärdighet. Han vet mycket väl att rättfärdiga omkommer i alla stora olyckor tillsammans med de orättfärdiga.
24 Kanske finns det femtio rättfärdiga i staden. Vill du då förgöra den och inte skona platsen för de femtio rättfärdigas skull som finns där?	Vilka tänkte Abraham på? Säkert hade han Lot och hans familj i tankarna. Men det räckte inte. Det kanske fanns många andra som fruktade Gud.
25 Det vare dig fjärran att göra något sådant, att låta den rättfärdige dö med den ogudaktige. Det skulle då gå med den rättfärdige som med den ogudaktige. Det vare dig fjärran! Skulle inte han som är hela jordens domare göra det som är rätt?”	Abraham kommer med ett argument som borde göra det omöjligt för Gud att utdöma sin straffdom. Han talar överraskande strängt till Gud. På samma sätt kunde Luther också framställa Jesu löften om bönhörelse som grund för att höra hans böner när han bad för sina sjuka vänner och familjemedlemmar.
26 HERREN sade: ”Om jag finner femtio rättfärdiga inne i Sodom, skall jag skona hela platsen för deras skull.”	Gud hör Abrahams vädjan och ger honom rätt. ”Hela platsen” kan avse både Sodom och Gomorra.
27 Abraham tog åter till orda och sade: ”Jag har vågat tala till Herren trots att jag är stoft och aska.	Varje gång när Abraham kommer med en ny önskan talar han om sin egen ringhet och ovärdighet. Det är en rätt förebild: vi har av oss själva ingen rätt att kräva något av Gud. Den rätt vi har att be till honom kommer av Guds nåd mot oss i Jesus.
28 Kanske fattas det fem i de femtio rättfärdiga. Skall du då på grund av dessa fem fördärva hela staden?” Han svarade: ”Om jag finner fyrtiofem där, skall jag inte fördärva den.”	Abraham fortsätter så att pruta ner randvillkoren upprepade gånger.

29 Men Abraham fortsatte att tala till honom ”Kanske finns det fyrtio där.” Han svarade: ”För dessa fyrtios skull skall jag inte göra det.”	
30 Då sade han: ”Herre, bli inte vred om jag talar ännu en gång. Kanske finns det trettio där.” Han svarade: ”Om jag finner trettio där, skall jag inte göra det.”	
31 Men han sade: ”Jag har vågat tala till Herren. Kanske finns det tjugo där.” Han svarade: ”För dessa tjugos skull skall jag inte fördärva den.”	Abraham stannar vid 10. Kanske han upplever det förmätet att gå lägre, eftersom han då bara skulle tala för sin egen familj. Lot hade hustru, två döttrar och två blivande svärsöner (19:14). Gud lär oss två saker genom sitt handlande: (1) Alla Guds domar visar hans heliga och rättfärdiga vrede över dem som har förhärdat sig själva i orättfärdighet och otro. Gud låter inte gäcka sig (Gal 6:7). (2) Alla Guds domar tjänar samtidigt som nåd för hans trogna. Noa och hans familj blev befriade från den onda världen som hånade dem. Samma vatten som dränkte syndarna frälste de rättfärdiga. Lot och hans familj skulle inte behöva stanna kvar i syndens makt. Gud kan dröja att verkställa sitt straff för att ge möjlighet till bättring (i fråga om floden i 120 år), men han kan också skynda med sin dom för att inte alltför många ska dras med i synden.
32 Då sade han: ”Herre, bli inte vred om jag talar bara en sista gång: Kanske finns det tio där.” Han svarade: ”För dessa tios skull skall jag inte fördärva den.”	
33 När HERREN hade talat färdigt med Abraham gick han därifrån, och Abraham återvände hem.	

1 Mos 19

Synden i Sodom	
1 På kvällen kom de två änglarna till Sodom, och Lot satt då i Sodoms port. När han fick se dem, steg han upp för att möta dem, och han föll ner med ansiktet mot jorden	Nu talas om änglar, även om de uppenbarade sig som vanliga män. Lot är tydligen en av de äldste i Sodom, för att sitta i stadens port betydde att man deltog i tinget. Stadens port var domstol, en plats där alla mellanhavanden gjordes upp. Lot visade gästerna heder genom en ödmjuk hälsning, som var brukligt.
2 och sade: ”Mina herrar, kom med till er tjänares hus. Tvätta era fötter och stanna över natten. Sedan kan ni fortsätta er färd tidigt i morgon.” De svarade: ”Nej, vi stannar på gatan över natten.”	Lot var lika gästfri som Abraham och tänkte genast på att gästerna behövde härbärge. Men de avböjer, kanske för att pröva honom. Att stanna på gatan skulle ha betytt olycka. Så väl känner Lot sina stadsbor.
3 Men han bad dem så enträget att de tog av från vägen och kom in i hans hus. Han lagade en måltid åt dem och bakade osyrat bröd, och de åt.	Lot bad dem enträget som gästfriheten påbjöd. Osyrat bröd kunde snabbt bakas.

4 Innan de hade lagt sig omringades huset av männen i staden, Sodoms män, både unga och gamla, allt folket utan undantag.	Sodom nämns uttryckligen just för deras ondskas skull, som de nu står i färd att visa. Att allt folket sluter upp visar att det inte fanns tio rättfärdiga där.
5 De kallade på Lot och sade till honom: ”Var är de män som kom till dig i natt? För ut dem till oss så att vi får känna dem.”	Att ”känna” betyder här att ha sexuellt umgänge. Männen var oförskämda och yppade fräckt sina avsikter. De ville ha nya män som de inte tidigare hade varit med. Företeelsen att en äldre man hade en ung pojke som älskare kallas *pederasti* och var vanligt förkommande bl.a. i antikens Grekland. Deras homosexuella perversitet kunde mycket väl ha betytt döden för dessa två män.
6 Då gick Lot ut till dem i porten, stängde dörren efter sig	Lot var mån om att ingen av männen skulle tränga sig in. Lot visar en stor djärvhet, för han kunde ha råkat illa ut direkt.
7 och sade: ”Mina bröder, gör inte så illa!	Tilltalet var en allmän hälsning, och Lot försöker vänlig tala dem till rätta. Men att han tilltalar de syndiga människorna så vänligt tyder på att han hade anpassat sig för långt till deras ondska.
8 Jag har två döttrar som aldrig haft någon man. Låt mig föra ut dem till er, så kan ni göra vad ni vill med dem. Gör bara inte något mot de här männen, eftersom de har sökt skydd under mitt tak.”	Vad kan han göra? Hans heder tvingar honom att skydda sina gäster sedan de har ”sökt skydd under mitt tak”. Men Lots förslag är dåraktigt, även om han gör det för att skydda gästerna som det hörde till hans heder att försvara med sitt liv. Man kan avstå från sina rättigheter om det är materiella ting, men sina döttrars heder och kanske liv förfogande han inte över. Kanske Lot gissar att de inte skulle förgripa sig på hans döttrar. En liknande brutal händelse finns i Dom 19:22ff.
9 Men de svarade: ”Flytta på dig!” De sade vidare: ”Denne har kommit hit som främling och nu vill han bli vår domare! Nu skall vi göra mer ont mot dig än mot dem.” Och de trängde sig med våld mot Lot och stormade fram för att spränga dörren.	Nu blir männen helt rasande och tänker gå till attack mot Lot, som är en främling i deras stad trots att han har bevisats högaktning. Deras tillrop är egentligen något i stil med: ”Kom hit om du vågar!” Nu gäller inte längre någon etikett. Man hotar att med våld komma in i huset. Det är ett väldigt tumult. Uttryckssättet anger att Lot har försökt döma över deras perversa liv tidigare. Så vittnar också 2 Petr 2:7–8.
10 Männen räckte ut sina händer och drog in Lot till sig i huset och stängde dörren.	Änglarna kommer till Lots försvar och kan genom gudomligt ingripande rädda dem. Nu inser Lot att hans gäster är mer än vanliga män.
11 Männen utanför huset slog de med blindhet, både små och stora, så att de förgäves försökte finna dörren.	Genom ett under blir männen blinda så att de inte längre kan utföra sin galenskap. Deras moraliska blindhet har blivit en fysisk blindhet.
12 Sedan sade de till Lot: ”Har du några mer här, någon svärson eller söner eller döttrar eller någon annan som tillhör dig i staden, så för bort dem från den här platsen,	Änglarna ger Lot chansen att ta med ytterligare sina svärsöner, de som skulle gifta sig med hans döttrar. Flera barn hade han tydligen inte än dessa två. Det står heller ingenting om Lots tjänare, som antagligen var ute på fältet med boskapen.

13 för vi skall fördärva den. Deras rop har blivit så starkt inför HERREN att HERREN har sänt oss hit för att fördärva den.”	Nu ger de till känna att staden ska fördärvas. Deras synd är så stor att den ropar till Gud om hans hämnd.
14 Då gick Lot ut och talade med sina svärsöner, de som skulle få hans döttrar, och sade: ”Bryt upp och lämna den här platsen, för HERREN tänker fördärva staden.” Men hans svärsöner trodde att han skämtade.	Lot försöker övertala de tillkommande svärsönerna att följa med, men de är av samma slag som de andra männen i Sodom och misstror honom. KJ och en del andra engelska översättningar läser som om dessa svärsöner skulle vara gifta med Lots döttrar. Då skulle Lot ha fyra döttrar, av vilka bara två blir räddade. Det är en tveksam tolkning. Hans svärsöner visar sig vara hycklare, även om Lot sannolikt har sett dem som goda män.
Sodoms och Gomorras undergång	
15 När gryningen kom skyndade änglarna på Lot och sade: ”Stig upp och tag med dig din hustru och dina båda döttrar som är här, så att du inte går under genom stadens synd.”	Det som här sker i fysisk mening sker i andlig mening i en ogudaktig kyrka när villfarelsen kopplat greppet och inte mera kan drivas ut. Då ska den som följer Herren fly för sitt liv. Luther säger: ”Vi varnas alltså i Uppenbarelseboken (18:4) att skilja oss från Babylon och lämna henne, dvs. vi måste fullständigt fly från påvekyrkan, om vi inte vill gå under med den.” Han motsäger därmed påståendet att han aldrig lämnade påvekyrkan frivilligt. Här har vi också en stark befallning att inte befatta oss med den avfälliga kyrkan i dag.
16 När Lot dröjde tog männen honom vid handen tillsammans med hans hustru och hans båda döttrar, ty HERREN ville skona honom. De förde ut honom, och först när de var utanför staden släppte de honom.	Lot är lika vankelmodig som många andra gånger och dröjde. Änglarna måste ta tag i honom och hans familj och dra dem ut. På samma sätt har jag handlat: jag dröjde och Gud måste dra mig ut. Gud är långmodig och vill rädda oss undan straffdomen, men vi ska inte fresta honom genom att dröja nära farorna. Det var säkert inte lätt för Lot och hans familj att så brådstörtat överge allt. Det är en påminnelse om att Jesus kommer lika snabbt.
17 När de hade fört ut dem sade en: ”Fly för livet! Se dig inte tillbaka och stanna inte någonstans på slätten. Fly till bergen så att du inte går under.”	Det finns en intressant detalj: *en* sade. Gezelius tolkar det här så att Herren själv hade återvänt och att det var han som talade framöver. Fyra befallningar ges: (1) Fly för livet! (2) Se dig inte tillbaka. (3) Stanna inte. (4) Fly till bergen. Som vi senare ser av Lots hustru är det farligt att binda sig för hårt till det jordiska. Det måste nu lämnas. Det är också farligt att vänta på släkt och vänner, att de ska följa med. Det kan vara för sent. Och för att inte riskera återfall ska flykten ske snabbt. Bergen är ett fäste. Men det är också en plats som är otjänlig och dålig att livnära sig av.
18 Men Lot sade till dem: ”O nej, Herre.	Lot visar sig åter tvehågsen. Han känner sig för svag för en lång och snabb flykt. Han vågar gå emot Gud med en bön om ändring.
19 Din tjänare har ju funnit nåd för dina ögon, och du har visat din stora godhet mot mig genom att rädda mitt liv. Men jag kan inte fly upp till bergen, för då kan olyckan hinna ifatt mig så att jag dör.	Han erkänner likväl att Gud har visat stor nåd mot honom. Det är det första som vi bör nämna i vår bön: tacksamhet för Guds nåd. Men han är rädd att inte hinna undan. Han vågar inte tro på Guds löften och kraft.

20 Se, staden där borta ligger ju nära. Det är lätt att fly dit och den är liten. Låt mig fly dit, så att jag får leva. Staden är ju liten.”	Det fanns fem städer på Siddimslätten. I 5 Mos 29:23 nämns att Sodom, Gomorra, Adma och Sebojim omstörtades. Den femte var Soar, som nu fick detta namn (v22), den hade tidigare hetat Bela. (Jfr 1 Mos 14:2,8).
21 Då svarade han honom: ”Jag skall göra som du vill också i detta. Jag skall inte omstörta staden du talar om.	Gud lovar att höra Lots bön också i detta. Gud hade tänkt omstörta Soar tillsammans med de fyra andra städerna. Bönhörelsen kommer inte av att Lot skulle vara särskilt gudfruktig. Men han vänder sig till Gud, och den som åkallar honom kommer inte på skam.
22 Men skynda dig att fly dit, ty jag kan inte göra något förrän du är där.” Därav fick staden namnet Soar.	Lot hade här makten att fördröja Guds straffdom till en viss tid. Trots Lots svaga tro beskyddades han av Gud. Det här exemplet visar att vi inte ska tveka att be Gud om hjälp i all nöd.
23 Solen hade gått upp över jorden när Lot kom till Soar.	Lot och hans familj hade brutit upp från Sodom redan före gryningen (v15) och hade skyndat för att hinna till Soar, kanske en mil.
24 Då lät HERREN svavel och eld regna ner från himlen, från HERREN, över Sodom och Gomorra.	Det var ett väldigt ingripande, inte bara ett naturfenomen. Allting i dessa städer gick under: människor, hus, boskap. 2 Petr 2:6 visar att det här är ett exempel på hur Gud straffar de ogudaktiga. Det är en föraning om vad helvetet är. Formuleringen är märklig: HERREN lät ... regna från HERREN. Joh 5:19: ”Ty vad Fadern gör, det gör Sonen.” Joh 14:9: ”Den som har sett mig har sett Fadern.”
25 Han omstörtade dessa städer med hela slätten och alla dem som bodde i städerna och det som växte på marken.	Allt som växte och levde på slätten gick under. Ännu idag vittnar landskapet om det väldiga under som skedde när Gud omstörtade städerna.
26 Men Lots hustru som följde efter honom såg sig tillbaka. Och hon blev en saltstod.	Lots hustru hade inte kunnat släppa tankarna på sitt hem och vad som blev kvar. Hon överträdde Guds direkta förbud och straffades omgående. Man har tänkt sig att hon blev dödad på ett naturligt sätt, men texten säger uttryckligen att också det var ett under. Jfr Luk 9:62: ”Ingen som ser sig om sedan han har satt handen till plogen passar för Guds rike.” Luk 17:32: ”Tänk på Lots hustru!” Att se sig om betyder här att avvika från Guds ord och låta sig fyllas av sådant som inte hör till vår kallelse.
27 Tidigt följande morgon gick Abraham till den plats där han hade stått inför HERREN	Abraham går tillbaka till den plats där han hade bett för Sodom, så att han kunde se över slätten.
28 och såg ner över Sodom och Gomorra och över hela slättlandet. Han såg då rök stiga upp från landet, som röken från en smältugn.	När han kommer fram dit ser han att förstörelsen redan har skett. Han visste nu att det inte fanns 10 rättfärdiga i staden. Guds dom måste verkställas. Det måste ha varit en bitter upplevelse. Han visste troligen inte att hans släktingar hade skonats.
29 Då Gud fördärvade städerna på slätten, tänkte han på Abraham och förde ut Lot undan förödelsen, när han omstörtade städerna där Lot hade bott.	Men också här skiner Guds nåd igenom. Det var Guds omsorg om Abraham som gjorde att han räddade Lot, inte så mycket Lots egen rättfärdighet. Abrahams bön var inte förgäves. Man kan säga att Abraham en andra gång räddade Lot. Det är en dramatisk beskrivning av förbönens makt.

30 Lot drog ut från Soar upp till bergsbygden och bosatte sig där med sina båda döttrar, för han vågade inte bo kvar i Soar. Han bodde med sina båda döttrar i en grotta.	Lot vågade inte bo i Soar. Han visar igen upp sitt vankelmod. Gud hade befallt honom att fly till bergen, men nu flyttade han inte på Guds befallning utan för att han själv tyckte det var säkrast. Han flydde undan de onda människorna som fanns runt honom, men han kunde inte fly undan synden som fanns i hans eget hjärta.
31 Då sade den äldre till den yngre: ”Vår far är gammal och det finns ingen man i landet som kan gå in till oss som man brukar göra överallt på jorden.	Händelsen är ett exempel på hur också det folk som känner Gud faller i synd. Det finns ju män i området runt omkring, men det kan tänkas att ingen ville blanda sig med sådana människor som hade bott bland de fördömda folken. Fadern och döttrarna hade också genomgått en väldig olycka och var utom sig av sorg.
32 Kom, så ger vi vår far vin att dricka, och sedan ligger vi med honom så att vi får barn genom vår far.”	Döttrarna begår incest med sin far. Motivet uppges vara omsorg om släktens fortbestånd och inget nämns om att de gör detta av lusta.
33 Så gav de sin far vin att dricka den natten, och den äldre gick in och låg med honom. Han märkte inte när hon lade sig och inte heller när hon steg upp.	Det kan tyckas märkligt att denna historia finns med i Bibeln. Men Mose drar sig inte för att skriva om syndare och deras dårskap. Det som döttrarna gör var inte ens acceptabelt bland hedningarna. Lot kan inte frånkännas ansvar, även om han var drucken.
34 Följande dag sade den äldre till den yngre: ”Jag låg med far i natt. Nu ger vi honom vin att dricka i natt också, och sedan går du in och ligger med honom så att vi får barn genom vår far.”	Synden är planlagd, inte oavsiktlig. Luther anser att döttrarna inte drivs av lusta, utan av ärlig omsorg om deras familjs fortbestånd. Han anser dem alla vara fromma, men deras handlande är ändå synd. Beteendet är verkligen inget föredöme.
35 Så gav de sin far vin att dricka också den natten, och den yngre låg med honom. Han märkte inte när hon lade sig och inte heller när hon steg upp.	Att Mose ger så mycket utrymme åt denna händelse tjänar som en undervisning för oss om människors natur. Om omständigheterna är de rätta och Gud tar sin hand ifrån oss kan vi falla i vilken synd som helst.
36 Och båda Lots döttrar blev havande genom sin far.	Det här måste ha varit en stor prövning för Lot. Luther gissar att han blev tröstad av Abraham, som sökte upp honom bland bergen.
37 Den äldre födde en son som hon gav namnet Moab. Han är stamfader till de nuvarande moabiterna.	Mose vill också beskriva hur fiendefolken moabiterna och ammoniterna uppkom. Vi ska notera, att Rut, en kvinna från Moab, kommer att återinsättas i Israel och blir stammor till David och Jesus. Namnet Moab betyder ”från fadern”.
38 Den yngre födde också en son som hon gav namnet Ben-Ammi. Han är stamfader till de nuvarande ammoniterna.	Jfr hur Moab och Ammon undantas från krig: 5 Mos 2:9,19. Ben-Ammi betyder ”mitt folks son”.

1 Mos 20

Abraham och Abimelek

1 Abraham bröt upp därifrån och flyttade till Negev. Där uppehöll han sig mellan Kadesh och Shur, och någon tid bodde han i Gerar.	Abraham har bott en längre tid vid Mamres terebintlund i Hebron (13:18; 18:1). Nu flyttar han söderut till randen av Negevs öken. Gerar är intill det område som senare var filisteernas land. (Se karta s 4.)
2 Och Abraham sade om sin hustru Sara att hon var hans syster. Då sände Abimelek, kungen i Gerar, bud och hämtade Sara till sig.	Det är märkligt att Abraham åter upprepar sin lögn från Egypten (som också upprepas av Isak, kap 26). Abimelek är sannolikt far till den kung som nämns senare. Det var ett vanligt namn på filisteerkungar. Sara ska nu föda Isak och är alltså vid hög ålder.
3 Men Gud kom till Abimelek i en dröm om natten och sade till honom: ”Du måste dö för den kvinnas skull som du har tagit till dig, ty hon är en annan mans hustru.”	Gud ingriper i en dröm för att bevara sina utvaldas liv. Bestraffningen är svår, även om Sara inte har rörts av Abimelek. Men han har tagit henne mot hennes och Abrahams vilja. Vi ska notera Guds namn: först *Elohim* (Gud i obestämd form, Gud i allmänhet), i nästa vers *Adonai* (Abimelek känner igenom honom som Herren), och i v6 *Ha-Elohim* (Gud i bestämd form, personlig Gud).
4 Men Abimelek hade inte rört henne och han svarade: ”Herre, vill du döda också rättfärdiga människor?	Abimelek är inte en sådan hedning som Abraham har trott, utan för ett samtal med Gud. Han känner Guds rättfärdighet så som hedningar känner Guds lag, Rom 2:14–15.
5 Har han inte själv sagt till mig: Hon är min syster? Och hon sade själv: Han är min bror. Med uppriktigt hjärta och rena händer har jag gjort detta.”	Abimelek har handlat i god tro, på Abrahams ord, fast han inte borde ha tagit Sara mot hennes vilja. Abimelek har enligt sin egen uppfattning och utifrån den tidens sed rena händer.
6 Då sade Gud till honom i drömmen: ”Ja, jag vet att du har gjort detta med uppriktigt hjärta, och det var också jag som hindrade dig från att synda mot mig. Därför lät jag dig inte röra henne.	Gud erkänner också att Abimelek handlat utan insikt om att det var fel. Men han skulle ha syndat om inte Gud hade ingripit. Det var tydligen på grund av sjukdom som han avhölls från att fullborda sitt äktenskap med Sara, jfr v17. Kanhända var det något som förhindrade sexuellt samliv med alla kvinnor i haremet (v18).
7 Men ge nu mannen hans hustru tillbaka, ty han är en profet. Han skall be för dig så att du får leva. Men om du inte ger henne tillbaka, skall du veta att du själv och alla som tillhör dig måste döden dö.”	Det här är första gången som någon kallas en profet i Bibeln. Abraham ska som Herrens profet be för Abimelek. Hotelsen om dödsstraff står kvar, ifall Abimelek inte ger Sara tillbaka.
8 Tidigt nästa morgon steg Abimelek upp och kallade till sig alla sina tjänare och berättade allt detta för dem. Männen blev mycket förskräckta.	Abimelek vittnar offentligt om saken, och det försätter Abraham i en pinsam situation. Också dessa hedningar har en kännedom om lagen och blir förskräckta.

9 Abimelek kallade på Abraham och sade till honom: ”Vad har du gjort mot oss? Och vad har jag gjort för synd mot dig, eftersom du har dragit denna stora synd över mig och mitt rike? Du har gjort sådant mot mig som ingen bör göra.”	Abimelek har hållit Sara i kvinnohuset under en tid, se v18 (jfr Ester 2). Det var synd att ta henne mot hennes vilja, även om han ännu inte hade rört henne. Men eftersom det var den tidens sed att en kung gjorde så lade han skulden på Abraham som hade vilselett honom. Att ligga med en annans hustru ansågs också då vara en stor synd.
10 Och Abimelek frågade Abraham: ”Vad tänkte du på, när du gjorde detta?”	
11 Abraham svarade: ”Jag tänkte att på den här platsen fruktar man nog inte Gud. De kommer att döda mig för min hustrus skull.	Ursäkterna var svaga: Han tänkte att man inte fruktar Gud utan är snar till våld (han tvivlade på Guds makt att bevara).
12 Hon är också verkligen min syster, dotter till min far men inte till min mor, och hon blev min hustru.	Enligt Luther var Sara Harans, Abrahams brors, styvdotter och efter Harans död blivit ansedd som Teras dotter.
13 Men när Gud sände mig på vandring bort från min fars hus sade jag till henne: Visa mig din kärlek så att du överallt dit vi kommer säger att jag är din bror.”	Abrahams andra ursäkt var att han hade gjort ett avtal med Sara redan innan han sändes iväg till det nya landet. Här använder Abraham det allmänna Gudsnamnet (Elohim) och anpassar sig till Abimeleks gudstro, och han ger inget vittnesbörd om HERREN.
14 Då tog Abimelek får och nötboskap, tjänare och tjänarinnor och gav dem åt Abraham. Han gav honom också tillbaka hans hustru Sara.	På samma sätt som Egyptens farao får nu Abraham rikedomar som ett slags botgöring. Och Abimelek vet nu också att Sara inte är hans, utan hon tillhör Abraham.
15 Och Abimelek sade: ”Mitt land ligger öppet för dig. Du får bo var du vill.”	Abraham bevisas också en ovanlig förmån då han fritt får ta del av landet. Det visar att Abimelek är en rättsinnig kung.
16 Och till Sara sade han: ”Jag ger din bror tusen siklar silver. Det är en försoningsgåva för dig inför allt ditt folk, så att du får upprättelse inför alla.”	Tusen siklar är tydligen värdet av allt det materiella Abraham får (1 sikel ≈ 14 g). En slav värderades till 30 siklar (2 Mos 21:32). Ordet ”försoningsgåva” betyder egentligen ”täckelse för dina ögon”, som kan jämföras med den gåva Jakob sände till Esau (32:21). Abimelek ger inte Sara någon gåva.
17 Och Abraham bad till Gud, och Gud botade Abimelek och hans hustru och hans slavinnor, så att de kunde föda barn igen.	På Abrahams förbön blev Abimelek och hans haremskvinnor botade. Gud visade hur han kan lyssna till sin vän Abraham trots hans svagheter. Händelsen är ett kraftigt vittnesbörd också för den tiden när Israel möter hedningarna vid erövringen.
18 HERREN hade nämligen gjort alla kvinnor i Abimeleks hus ofruktsamma för Abrahams hustru Saras skull.	Här avslöjas på vilket sätt Gud hade straffat Abimelek och hans harem.

1 Mos 21

Isaks födelse	
1 HERREN såg till Sara så som han hade lovat, och HERREN gjorde med Sara som han hade sagt.	En dubbel påminnelse om att HERREN står vid sitt ord.
2 Sara blev havande och födde en son åt Abraham på hans ålderdom, just vid den tid som Gud hade sagt honom.	Undret sker, att den gamla Sara föder en son. Det inskärps ännu en gång att det sker på Guds ord. Det var inget naturligt. Det är en märklig del av Guds frälsningsplan.
3 Abraham gav den son som Sara hade fött åt honom namnet Isak.	Isak (*Yitzhaq*) betyder le, skratta. Gud hade själv gett det namnet (17:19). Isak blev sina gamla föräldrars glädje, och också en länk i den kedja som medförde evangeliet om Frälsaren.
4 Och Abraham omskar sin son Isak när han var åtta dagar gammal, som Gud hade befallt honom.	Abraham gör i allt enligt Guds befallning.
5 Abraham var etthundra år när hans son Isak föddes.	Abrahams ålder upprepas för att understryka att Gud höll sitt löfte, trots att det hade gått 25 år sedan det gavs.
6 Sara sade: ”Gud har fått mig att le. Alla som får höra detta kommer att le med mig.”	Sara kan nu se tillbaka på sitt tvivel med självkritik, men nu är leendet ett uttryck för glädjen över att ha fått en son, och den glädjen delas med andra.
7 Och hon sade: ”Vem hade kunnat säga Abraham att Sara skulle amma barn? Men nu har jag fött en son på hans ålderdom!”	Uttalandet visar både förundran och glädje över att Guds löfte har blivit uppfyllt. Nu har Gud visat att hans löfte 25 år tidigare inte var tomma ord, trots att de hade tvivlat många gånger.
Ismael och Hagar drivs bort	
8 Barnet växte och blev avvant, och den dag då Isak avvandes gjorde Abraham en stor fest.	Det här kan ha hänt när Isak redan var något år gammal, eftersom barnen ammades länge på den tiden. Nu var Isak festföremålet.
9 Men då Sara såg att den egyptiska kvinnans son hånskrattade, den son som Hagar fött åt Abraham,	Men Ismael mobbade sin bror och gycklade med honom. Det kan ha skett redan tidigare, men just på den här glädjedagen var det särskilt svårt att uppleva detta hån. Dagen var avsedd att hedra Isak. Säkert har det skett också tidigare (Gal 4:29).
10 sade hon till Abraham: ”Driv ut den här slavinnan och hennes son, för den här slavinnans son skall inte dela arvet med min son, med Isak.”	Förslaget var emot den tidens praxis. En slavinna som hade tagits till andra hustru kunde förpassas tillbaka till slavstatus om hon var olydig, men hon kunde inte sändas bort eller säljas till slav åt andra. Genom att förbli i huset skulle Ismael som den förstfödde kunna göra anspråk på arvet, men om han drevs ut miste han sitt arv.
11 Abraham tog mycket illa vid sig för sin sons skull.	Att Abraham tog illa upp berodde både på att Ismael var mycket kär, som hans förstfödde son, men också på att han skulle göra emot tidens sed om han sände bort Hagar och Ismael.

12 Men Gud sade till Abraham: ”Tag inte illa vid dig för pojkens och din slavinnas skull. Lyd Sara i allt hon säger till dig, ty det är genom Isak som du skall få din avkomma.	Gud ingriper direkt genom att stöda Sara. Han gjorde det för att det skulle bli klart att Isak var den rätte arvingen enligt löftet, och för att visa att gärningar är uteslutna inför Gud. **Exkurs:** Gal 4:21–31 är en utläggning av den här berättelsen. Slavinnans son (Ismael) var född av mänsklig vilja (efter köttet), Saras son Isak i kraft av ett löfte. Köttets förbund kommer från Sinai och motsvarar nuvarande Jerusalem, dvs. dem som lever enligt gamla förbundets stadgar. Löftessonen hör till det nya förbundet, det himmelska Jerusalem.
	Den som följer naturens ordning förföljer den som är född av Anden, eftersom han leds av djävulen och han strider mot Anden. Därför måste laggärningarnas väg drivas ut, liksom all annan falsk lära. Falsk lära får inte ges någon plats i Guds församling, och den falska kyrkan har ingen rätt att kallas kyrka, även om den bär det yttre namnet, lika lite som Ismael hade rätt att vara ”son”. Det hjälper inte med att man påstår sig ha en rätt succession från apostlarna, för också Ismael var Abrahams fysiska son. Den falska kyrkan förföljer den sanna kyrkan, ofta med argumentet att den inte är en rätt ”son”, dvs den påstås inte ha den rätta ordningen. Det var Sara som bad Abraham driva ut slavinnan och hennes son, men Gud befallde Abraham att lyda Sara och gav därmed sin sanktion till handlingen. Därför säger Paulus ”Skriften säger” när han citerar Sara.
13 Men också slavinnans son skall jag göra till ett folk, eftersom han är din avkomling.”	Gud upprepar ännu sitt löfte också angående Ismael, att han också ska bli stamfar till ett stort folk. Luther: Det finns tre slags avkomlingar till Abraham: (1) endast fysiska men utan löfte, som Ismael; (2) fysiska och enligt löftet, som Isak; (3) endast enligt löftet, dvs. alla som tror på Jesus.
14 Tidigt nästa morgon tog Abraham bröd och en lädersäck med vatten och gav det till Hagar. Han lade det på hennes axlar och lät henne gå tillsammans med pojken. Hon gav sig i väg och irrade omkring i Beer-Shebas öken.	Genom att verkställa Guds befallning gjorde Abraham det offentligt känt att Isak var den ende arvingen till löftet. Det måste ha varit fruktansvärt svårt, men Abraham var lydig i allt. Han måste sända iväg sin hustru och sin förstfödde son med bara en lätt vägkost. Det kan tyckas märkligt att han inte sände med pengar, en slav som vägvisare och ett djur att bära packningen. Men Abraham lämnade dem till Guds försorg och på hans löfte. Han lärde sig att ha måste avstå från sin egen tanke att båda sönerna skulle vara arvingar. Därför måste Abrahams kärlek till sin hustru och son vika.
15 När vattnet i lädersäcken hade tagit slut, övergav hon pojken under en buske	B2000 översätter felaktigt: ”lade hon barnet under en buske” och 1917 har ”kastade hon barnet ifrån sig under en buske”. B2000 Notboken uppger att Ismael borde ha varit ca 18 år, och skriver: ”Uppenbarligen har olika traditioner sammanfogats.” (Se Biblicum nr 3–4/1980, s 77. Där uppskattas Ismaels ålder kunna vara 16–17 år.) Verbet kan betyda både kasta och förkasta, överge.
16 och gick och satte sig en bit bort, på ett bågskotts avstånd, ty hon tänkte: ”Jag orkar inte se på när pojken dör.” Där hon nu satt på något avstånd brast hon i gråt.	Vilken fruktansvärd situation för Hagar! Trots de få orden kan vi uppleva hela tragedin, när Hagar ser sin son döende av hunger och törst.

17 Då hörde Gud pojkens röst, och Guds ängel ropade till Hagar från himlen och sade till henne: ”Hur är det, Hagar? Var inte rädd! Gud har hört pojkens rop där han ligger.	Gud ”hörde” anspelar på namnet Ismael (16:11). Hagar och Ismael ingick också i Guds beskydd, fastän de prövades svårt. Händelsen har noterats av Mose som ett exempel på hur Gud vill att vi ska älska honom över allt och hur Gud är med mitt i prövningarna.
18 Gå och res upp honom och tag hand om honom. Jag skall göra honom till ett stort folk.”	Åter upprepas löftet till Ismael. Att löftet ges först efter den stora bedrövelsen tar Luther som ett exempel på att antinomisternas lära är fel: de säger att läran om omvändelsen börjar direkt med nåden. Också Ismael måste först förnedras innan han kunde upprättas.
19 Och Gud öppnade hennes ögon, så att hon fick syn på en brunn med vatten. Hon gick dit och fyllde sin lädersäck med vatten och gav pojken att dricka.	Ett under sker: Hagar har varit förblindad, men nu ser hon en brunn med vatten nära intill. Lidandet vänds i glädje och tacksamhet. På samma sätt är det med omvändelsen: efter att lagen brutit ner stoltheten kan nåden tas emot.
20 Gud var med pojken, och denne växte upp och bodde i öknen och blev bågskytt.	För Abrahams skull ger Gud sin välsignelse åt Ismael. Det här kunde ske först när han hade förödmjukats och lärt sig att underordna sig Guds vilja.
21 Han bosatte sig i öknen Paran, och hans mor tog en hustru åt honom från Egypten.	Öknen Paran är norra delen av Sinaihalvön där Israels barn vistades under sin ökenvandring. Orten Paran ligger mellan Döda havet och Akabaviken (Eilat).
Abraham sluter förbund med Abimelek	
22 Vid den tiden kom Abimelek med sin befälhavare Pikol och sade till Abraham: ”Gud är med dig i allt du gör.	Abimelek märkte hur Gud välsignade Abraham i allt och ville ha ett förbund med honom. Han kände avund inför Abrahams framgångar och kunde kanske misstänka att hans plats var hotad av att Gud var med Abraham.
23 Lova mig nu med ed inför Gud att du inte sviker mig eller mina barn och efterkommande, utan visar mig och det land där du bor som främling samma godhet som jag har visat dig.”	Senare, under Mose, förbjöd Gud Israels folk att ingå förbund med landets inbyggare. Men Abimeleks folk fanns då inte kvar.
24 Abraham sade: ”Ja, jag svär.”	Abraham känner Abimeleks gudsfruktan och är inte ovillig att ingå ett förbund. Han är villig att svära en ed på sin vänskap, vilket visar att edgång inför en världslig myndighet kan vara nödvändig, i detta fall för fredens skull.
25 Men Abraham förebrådde Abimelek för att hans tjänare hade lagt beslag på en vattenbrunn.	Abraham ville ändå att allt oklart skulle rättas till innan förbundet ingicks.
26 Abimelek svarade: ”Jag vet inte vem som har gjort det. Själv har du ingenting sagt och jag har inte hört något om det förrän i dag.”	Abimelek var säkert uppriktig. Han hade många tjänare och kunde inte veta allt som skedde i landet. Men han borde kunna kräva av sina tjänare att de var lydiga mot honom. Han förebrår också Abraham för att ha underlåtit att berätta det här för honom. De har båda orsak att be om ursäkt.

27 Då tog Abraham får och nötboskap och gav åt Abimelek, och de slöt förbund med varandra.	Abraham hade tidigare fått stora gåvor av Abimelek, och nu visar han sin vilja att samarbeta och ingå förbund, enligt den tidens sed.
28 Men Abraham ställde sju lamm av hjorden åt sidan.	Abraham vill sätta extra press på Abimelek genom att offentligt få bekräftat att brunnen tillhör honom.
29 Då sade Abimelek till Abraham: ”Vad betyder de sju lammen som du har ställt åt sidan?”	Förfaringssättet var inte vanligt, eftersom Abimelek inte förstår orsaken.
30 Han svarade: ”Dessa sju lamm skall du ta emot av mig till ett vittnesbörd om att det är jag som har grävt brunnen.”	Abraham får genom lammen ett kvitto på att brunnen tillhör Abraham. Abraham gör detta för fredens skull, för att eliminera risker för fortsatta oroligheter mellan de underlydande. Filisteerna fyllde dock senare igen brunnen (26:16).
31 Sedan kallades platsen Beer-Sheba, eftersom de båda svor eden där.	Beer betyder brunn och sheba (eller sheva), som har en dubbel betydelse, anknyter till det hebreiska ordet för ed och sju. Att de sju lammen innebär en ed är därmed klart, även om Abraham inte i klartext vill kräva en ed av kungen.
32 Och de slöt förbund vid Beer-Sheba, och därefter bröt Abimelek och hans befälhavare Pikol upp och återvände till filisteernas land.	Filisteerna tros ha varit ett sjöfolk som bosatte sig längs Palestinas kust mot slutet av bronsåldern (namnet Palestina kommer av filisteerna).
33 Abraham planterade en tamarisk vid Beer-Sheba och åkallade där HERRENS, den evige Gudens, namn.	Abraham förrättade gudstjänst på sin nya boplats. En tamarisk är en vintergrön stor buske.
34 Sedan bodde Abraham som främling i filisteernas land en lång tid.	Det betonas ännu att Abraham var en främling i landet, trots sina stora rikedomar och trots att han har bott där länge.

1 Mos 22

Abraham offrar Isak	
1 En tid därefter satte Gud Abraham på prov. Han sade till honom: ”Abraham!” Han svarade: ”Ja, här är jag.”	Abraham har redan flera gånger prövats, men nu följer det ultimata testet. Gud kommer tydligen till honom om natten och Abraham svarar med direkt beredskap att lyssna, som Guds tjänare. Isak är nu en ung man. (Luther säger att det var patriarken Sem som kom med Guds ord till Abraham.)

2 Då sade han: ”Tag din son Isak, din ende son, som du älskar, och gå till Moria land och offra honom där som brännoffer på ett berg som jag skall visa dig.”	Befallningen är en parallell till hur Gud utgav sin *ende son*, som han *älskar*. Isak måste ha varit mycket kär för Abraham: han hade väntat i 25 år, Isak hade fötts på hans ålderdom. I hebreiskan kommer namnet Isak sist i den stegrande följden. Abraham får veta området där Isak skulle offras, men inte den exakta platsen. Det är samma ställe där Jesus skulle offras, och där denna förebild skulle gå i fullbordan. För Abraham verkade det betyda att löftet skulle gå om intet. Men av Hebr 11:19 vet vi att Abraham trodde på löftet även om han skulle bli tvungen att döda Isak, eftersom Gud har makt att uppväcka döda. Mänskligt sett verkar den här befallningen antingen vara ett bevis på att Gud inte håller sitt löfte, eller att det var djävulen som kom med befallningen. Men Abraham känner Guds röst.
3 Tidigt nästa morgon sadlade Abraham sin åsna och tog med sig två av sina tjänare och sin son Isak. Sedan han huggit ved till brännoffer, gav han sig i väg mot den plats som Gud hade sagt åt honom att gå till.	Här finns ingen tvekan, åtminstone inte utåt sett. Abraham ger inte full information om avsikten med resan. Sara blir knappast informerad. Han skulle sannolikt ha blivit tvingad att avstå från resan ifall han hade berättat allt. Inte heller Isak får all information. Fastän Abraham älskade sin son över allt annat jordiskt visar han att kärleken till Gud ändå är större. Abraham sadlade inte åsnan för ritt utan omgjordade den, för den skulle bära en hel del ved.
4 När Abraham på tredje dagen lyfte blicken fick han se platsen på avstånd.	Från Beer-Sheba till Jerusalem är det närmare 100 km, för vilket behövdes tre dagar. Först när de kommer fram till området får Abraham veta exakt var offerplatsen finns.
5 Han sade då till sina tjänare: ”Stanna här med åsnan. Jag och pojken går dit bort för att tillbe, och sedan kommer vi tillbaka till er.”	Om han hade tagit med sig sina tjänare skulle de sannolikt ha hindrat honom att genomföra offret. Att Abraham säger att de ska komma tillbaka är ingen lögn. Men han lägger sina ord väl. Vi kan åter tänka på Hebr 11:19. Han är fast i sin tro på Guds makt.
6 Abraham tog veden till brännoffret och lade den på sin son Isak, men själv tog han elden och kniven, och de gick båda tillsammans.	Nu tar han veden från åsnan och ger åt Isak att bära. Isak är vid det här laget en stark vuxen man. Själv tar han de verktyg som behövs för att ta livet av sin son: elddonen och kniven. Tjänarna måste ha förundrat sig att han gjorde så. Trots Abrahams tro måste vägen ha varit ytterst tung att vandra.
7 Isak sade till sin far Abraham: ”Far!” Han svarade: ”Ja, min son?” Han sade: ”Vi har eld och ved, men var är lammet till brännoffret?”	Nu börjar Isak undra vad de ska offra. Han vet ju att man behöver ett djur. Och det har de inte med sig. Han anar ingenting. Orden måste ha drabbat Abraham fruktansvärt hårt.
8 Abraham svarade: ”Gud kommer att utse åt sig lammet till brännoffret, min son.” Så fortsatte de sin vandring tillsammans.	Abraham lägger än en gång sina ord ytterst omsorgsfullt. Hans tro sviker inte. Hans ord är profetiska, även om han då ännu inte vet hur. Orden är profetiska, i första hand för baggen (v13), men främst för att Gud skulle sända sin enfödde Son som offerlamm (Joh 3:16; Rom 8:32).

9 När de kommit fram till den plats som Gud hade sagt till Abraham, byggde han ett altare där och gjorde i ordning veden. Sedan band han sin son Isak och lade honom på altaret ovanpå veden.	När Abraham bygger altaret är Isak ännu omedveten om sin roll. Det sägs ingenting om hur Abraham framställer det oundvikliga: att Isak måste bindas på altaret. Han har knappast krafter att övermanna en ung man om denne skulle motsätta sig. Men Isak är villig att fullfölja Guds vilja, likt Jesus, som ”ett lamm som förs bort för att slaktas” (Jes 53:7). Händelsen är en stark förebild för hur Jesus fästs på korsets trä för att bli ett offer för världens synder.
10 Och Abraham räckte ut handen och tog kniven för att slakta sin son.	Det Gud förväntade sig av Abraham var att han offrade Isak på ett andligt sätt. Han var villig att avstå från honom.
11 Då ropade HERRENS ängel till honom från himlen: ”Abraham! Abraham!” Han svarade: ”Här är jag.”	Det upprepade tilltalet är ett uttryck för yttersta vikt. Abraham svarar åter som Guds tjänare. Åter är det den oskapade ängeln som agerar. Vi ska inte påstå att Gud är så grym att han kräver människooffer. Han krävde bara ett andligt offer. Gud visar genom sitt handlande att avsikten inte var ett fysiskt offer.
12 Då sade han: ”Lyft inte din hand mot pojken och gör honom ingenting. Nu vet jag att du fruktar Gud, då du inte ens har undanhållit mig din ende son.”	Gud hade tidigare vetat att Abraham var lydig, men det här tjänade två syften: dels var det ett vittnesbörd inför omvärlden, och dels var det en förebild för honom själv som utgav sin Son, Jesus, för vår skull. Vi en aning om vad det kostat Gud att sona vår synd. Jfr Rom 8:32. Ordalydelsen ”undanhållit mig” visar att det är Gud själv som talar. Abrahams tro fullkomnades av hans handling, som var frukten av tron (Jak 2:21).
13 Abraham såg sig omkring och fick då bakom sig syn på en bagge som hade fastnat med hornen i ett snår. Abraham gick dit och tog baggen och offrade den till brännoffer i stället för sin son.	Att Abraham upptäckte baggen var inget sammanträffande, utan Guds försyn. Han visste varför den var där. Så blev ett djur en ställföreträdare för Isak, så som Isak är en förebild för Jesus, som är vår ställföreträdare. Det här är första gången som ett ställföreträdande offer nämns. Jesus skulle på samma sätt ge sitt liv till lösen för (i stället för) många (Mark 10:45). Hebr 11:19: Abraham fick bildligt talat tillbaka sin son. Isaks offer blev bara tänkt, inte verkställt, men Jesus blev verkligen offrad. Isak återkom till livet bildligt, men Jesus uppstod bokstavligt.
14 Och Abraham kallade platsen HERREN förser. I dag säger man: Berget där HERREN förser.	Luther säger att den hebreiska formen av namnet ska vara passiv ”Herren blir sedd” i stället för ”Herren ska förse”. Orden är ett eko av de trons ord som han tidigare hade uttalat som svar på Isaks fråga. Jfr 2 Sam 24:18,25: Araunas tröskplats, enligt 2 Krön 3:1 det samma som Ornans tröskplats. Det är tempelberget som ligger på samma bergsområde som Golgata. Det beskrivs senare med uttrycket ”Herrens berg” (se Ps 24:3; Jes 2:3).
15 HERRENS ängel ropade ännu en gång till Abraham från himlen:	Herren fortsätter ännu att tala till Abraham efter att offret är verkställt. Det här är sista gången som Gud talar till Abraham.
16 ”Jag svär vid mig själv, säger HERREN: Eftersom du har gjort detta och inte undanhållit mig din ende son,	Gud kan inte svära vid någon som är större än han själv (Hebr 6:13). Eden är en maximal garanti för att hans löfte står fast. Hänvisningen till Abrahams troshandlande är inte ett uttryck för att Abraham förtjänade Guds välsignelse, utan det löfte som sedan länge getts åt honom togs emot i tro av Abraham. Joh 3:16 och Rom 8:32 anspelar på denna vers.

17 skall jag rikligen välsigna dig och göra dina efterkommande talrika som stjärnorna på himlen och som sanden på havets strand, och din avkomma skall inta sina fienders portar.	Först utlovas välsignelse åt Abrahams köttsliga efterkommande. Åtminstone till en del har detta uppfyllts under Salomo (1 Kung 4:20). Att inta stadsporten var det samma som att inta själva staden. Se 24:60.
18 I din avkomma skall alla jordens folk bli välsignade, därför att du lyssnade till min röst.”	Sedan utlovas välsignelsen för alla jordens folk. Jfr 1 Mos 12:1–3. Åter anges orsaken: ”Därför att du lyssnade”, se v16.
19 Sedan vände Abraham tillbaka till sina tjänare, och de bröt upp och gick tillsammans till Beer-Sheba. Och Abraham bodde i Beer-Sheba.	Återkomsten sker med glädje, och sannolikt fick både Abraham och Isak vittna om Herrens märkliga vägar. Det sägs ingenting om att Abraham skulle ha rest något monument här. Först senare skulle det resas: det tempel som Salomo byggde.
Nahors släkttavla	
20 Sedan berättade man för Abraham och sade: Också Milka har fött barn åt din bror Nahor:	Abrahams bror Nahor blev far till åtta söner via sin hustru Milka och fyra genom sin bihustru Reuma. Dessa tolv söner blev stamfäder för tolv arameiska stammar.
21 Us, hans förstfödde, och Bus, dennes bror, och Kemuel, Arams far,	
22 samt Kesed, Haso, Pildas, Jidlaf och Betuel.	
23 Betuel blev far till Rebecka. Dessa åtta födde Milka åt Abrahams bror Nahor.	Rebecka blev hustru till Isak. Betuel och Isak var kusiner.
24 Hans bihustru, som hette Reuma, födde Teba, Gaham, Tahash och Maaka.	

1 Mos 23

Saras död och begravning	
1 Sara blev etthundratjugosju år. Så gammal blev Sara.	Isak var 37 år gammal när hans mor dog. Händelsen när hon ska begravas är intressant ur historiskt perspektiv, men visar också hur Abrahams tankar, ord och handlingar är präglade av hans tro.
2 Hon dog i Kirjat-Arba, det vill säga Hebron i Kanaans land. Och Abraham kom för att sörja Sara och begråta henne.	Abraham sörjde sin hustru, men inte som de som inte har något hopp. Kirjat-Arba betyder ”staden Arba” men kan också betyda ”de fyras stad”. Arba var den mest framstående mannen bland anakiterna och hade tre söner (Jos 14:15; 15:13–14; 21:11; Dom 1:10,20). Abraham kom antingen från en annan plats eller gick in i hennes tält.

3 Sedan bröt Abraham upp från sin döda och talade med hetiterna. Han sade:	Han är snart redo att ordna med begravningen, som måste ske mycket snart. Hetiterna var efterkommande till Het, en av Kanaans söner.
4 ”Jag är en främling och gäst hos er. Ge mig en egen gravplats hos er, så att jag kan begrava min döda.”	Abraham hade många ägodelar, men ändå var han en främling i landet och ägde inte ens så mycket mark att han kunde begrava sin hustru. Jfr Hebr 11:13–16. De som hör Herren till känner sig inte fullt hemma på jorden utan längtar efter ett bättre hem. Hebreiskan har formuleringen ”begrava min döda ur min åsyn”.
5 Hetiterna svarade Abraham:	Folket hade samlats vid stadsporten, där alla juridiska ärenden behandlades.
6 ”Hör på oss, herre. Du är en Guds furste bland oss. Begrav din döda i den förnämsta av våra gravar. Ingen av oss skall vägra att ge dig sin grav, så att du kan begrava din döda där.”	Tilltalet var en heder och smickrande för Abraham. De nämner inte Guds namn Jahve, men de erkänner hans gudsfruktan. Här följer nu en dialog som visar den tidens metod: när någon uttrycker en önskan förklarar man sig beredd att uppfylla den utan betalning, men man vet också att motparten inte kan acceptera erbjudandet som sådant.
7 Då reste sig Abraham upp och bugade sig djupt för hetiterna, landets folk,	Abraham uttrycker uppskattning för erbjudandet med en djup bugning men följer tidens sed.
8 och sade till dem: ”Om ni verkligen vill låta mig begrava min döda, så lyssna på mig och lägg ett ord för mig hos Efron, Sohars son,	Abraham har sett ut en gravplats och förtydligar nu sin önskan. Efron var en av hetiterna som satt i stadsporten, kanske den förnämste, men han tilltalar honom inte direkt.
9 så att han ger mig den grotta i Makpela som tillhör honom och som ligger vid utkanten av hans åkerfält. Mot full betalning vill jag att han ger mig den till egen gravplats bland er.”	Abraham vill inte ta emot gravplats utan betalning. Då skulle han ha erkänt att hetiterna har rätt till marken också i framtiden. Han vet att Gud har gett honom detta land, men att det är först hans efterkommande som ska besitta det. Genom att köpa området visar han att han har verklig besittningsrätt. Enligt hetitisk lag skulle markägaren betala alla utskylder om han sålde bara en del, medan den nya ägaren skulle svara för allt om han köpte hela markområdet.
10 Men Efron satt bland hetiterna. Och hetiten Efron svarade Abraham i närvaro av alla de hetiter som hade kommit till stadsporten:	Nu tar Efron till orda och upprepar det generösa löftet för egen del.
11 ”Nej, min herre, lyssna på mig. Jag ger dig fältet. Grottan som finns där skänker jag dig också. Jag ger den åt dig i mitt folks närvaro. Begrav din döda.”	Efron fortsätter med det smickrande tilltalet. Uttrycket ”i mitt folks närvaro” visar att det handlar om en offentlig rättssak. Det finns vittnen som kan intyga att Abraham får full besittningsrätt till området. Erbjudandet går endera ut på att först ge och sedan få rikliga gåvor i gengäld, eller att förhindra att priset prutas ner. Efron erbjuder inte bara grottan, en del av hans mark, utan hela området.
12 Abraham bugade sig djupt för landets folk	

13 och sade till Efron i deras närvaro: ”Jag ber dig, lyssna på mig. Jag betalar vad marken är värd. Tag emot det av mig och låt mig begrava min döda där.”	Abraham visar sin uppskattning på samma sätt och fortsätter dialogen i samma anda. Han vill betala vad marken är värd och han känner till hur man förhandlar om affärer.
14 Efron svarade Abraham:	
15 ”Min herre, lyssna på mig. Ett stycke mark värd fyrahundra siklar silver, vad betyder det mellan mig och dig? Begrav du din döda.”	Efrons märkliga svar innehåller en stor summa. Troligen försöker han utnyttja Abrahams behov av en snabb affär, även om han inte uttrycker det som ett pris. Den artiga formuleringen skulle ännu ge Abraham en möjlighet att tacka och ta emot utan betalning, men det skulle ha varit mycket oartigt.
16 Abraham lyssnade på Efron och vägde upp åt honom den summa som han hade nämnt i hetiternas närvaro, fyrahundra siklar silver, sådant silver som var gångbart i handel.	Abraham förstår vad Efron menar och han kan nu endast acceptera priset. Han väger upp den mängd silver som markstycket är värt. Det var ca 5,5 kg silver, en mycket stor summa pengar.
17 Så överläts Efrons mark i Makpela vid Mamre åt Abraham, hela markstycket, både grottan som fanns där och alla träd runt omkring på området.	Genom denna transaktion blir Abraham ägare inte bara till grottan, utan till hela jordlotten och därmed fick han skyldighet att stå för alla skatter som hörde till.
18 Det skedde inför hetiternas ögon, inför alla dem som hade kommit till stadsporten.	Framställningen visar att man upprättade ett juridiskt giltigt köpebrev med ”lagfart”.
19 Därefter begravde Abraham sin hustru Sara i grottan vid fältet i Makpela mitt emot Mamre, det vill säga Hebron i Kanaans land.	Man ville vanligen begravas med sina fäder i sitt eget land (jfr Josef). Nu uttrycks det faktum att Kanaans land är det utlovade landet, Abrahams efterkommandes land.
20 Marken och grottan som fanns där överläts så av hetiterna till Abraham som egen gravplats.	Här skulle också Abraham, Isak, Rebecka, Lea och Jakob begravas.

1 Mos 24

Ett trosprojekt igångsätts	
1 Abraham var nu gammal och hade nått hög ålder, och HERREN hade välsignat honom i allt.	Abraham var högst medveten om att han hade kommit till hög ålder, och det påminde honom om hans ansvar enligt tidens sed att utse en hustru åt sin son Isak, som nu var 40-år (25:20). Abraham var alltså 140 år gammal.

2 Då sade Abraham till den äldste tjänaren i sitt hus, den som hade ansvar för allt Abraham ägde: ”Lägg din hand under min höft.	Allmänt brukar man anse denne tjänare vara den samme som nämns i 15:2, Elieser från Damaskus. Men det har redan gått ca 60 år sedan den händelsen, så Elieser skulle då också vara vid en osannolikt hög ålder för att göra en så lång resa. Att namnet inte nämns kan antyda att det var en annan tjänare. Kroppseden nämns också i 47:29 och anknyter till fortplantning, kanske också till omskärelsens förbund.
3 Jag binder dig med en ed vid HERREN, himmelens Gud och jordens Gud, att du inte tar en hustru åt min son från döttrarna till kananeerna som jag bor ibland,	Abraham visste att hans efterkommande skulle ta över landet. De skulle tvingas strida mot och utrota kananeerna och det var alltså inte lämpligt att Isak gifte in sig bland dem. Abraham ville också att Isak skulle få en hustru med samma tro. Det är lika viktigt i vår tid som då. Vi kan vara övertygade om att många flickor gärna skulle ha blivit Isaks hustru.
4 utan att du går till mitt land och till min släkt och där tar en hustru åt min son Isak.”	Kapitlet om Isaks hustru är ett exempel på hur giftermål ordnades på den här tiden och ger oss en viktig undervisning om äktenskapet. Det är framför allt ett trosvittnesbörd.
5 Tjänaren sade till honom: ”Men om kvinnan inte vill följa med mig till det här landet, skall jag då föra din son tillbaka till det land som du har kommit ifrån?”	Tjänaren är bekymrad för att han inte ska lyckas hitta någon som vill följa med. Ett alternativ är då att Isak flyttar till kvinnans land. Men det skulle då ha inneburit att löftet om Kanaan skulle ha gått om intet.
6 Abraham svarade honom: ”Se till att du inte för min son tillbaka dit.	Abraham vet att löftet gäller Kanaan och därför är han skarpt emot tanken att Isak kan flytta bort.
7 HERREN, himmelens Gud, som har tagit mig från min fars hus och från det land där jag föddes, han som har talat till mig och gett mig sin ed och sagt: ‘Åt dina efterkommande skall jag ge detta land’, han skall sända sin ängel framför dig, så att du kan hämta en hustru åt min son därifrån.	Det här är en del av Guds plan och därför litar Abraham på att Gud ska välsigna företaget. Ängeln som Gud ska sända är inte nämnd, men många anser att det var den oskapade ängeln, Jesus, som Abraham har mött redan tidigare. Abraham är en profet och har fått insikt i hur det ska gå till. Vi har här samma löfte som Jesus ger sina lärjungar: ”Jag är med er alla dagar.”
8 Men om kvinnan inte vill följa med dig, är du fri från denna ed till mig. För bara inte min son tillbaka dit!”	Abraham kan utan fruktan lova tjänaren att han befriad från sin ed om kvinnan inte vill följa med. Han kan inte belasta tjänaren med alltför stort bekymmer och han är själv övertygad om att Gud ska leda allt.
9 Då lade tjänaren sin hand under sin herre Abrahams höft och lovade honom detta med ed.	Tjänaren svor den intima eden som band honom att utföra sin herres önskan.
Trosprojektet välsignas av Herren	

10 Tjänaren tog sedan tio av sin herres kameler och begav sig i väg med alla slags dyrbara gåvor från sin herre. Han styrde sin färd mot Nahors stad i Aram-Naharajim.	Här får vi åter ett exempel på Abrahams rikedom. Tjänaren kan utrusta sig med de bästa transportdjur och rikligt med gåvor. Nahors stad är Haran i norra delen av Mesopotamien, ”Aram vid de två floderna”. Inga djurskötare nämns, men vi kan räkna med att en hel stab följde med (jfr v59).
11 Där lät han kamelerna lägga sig ner vid en vattenbrunn utanför staden. Det var nu kväll, den tid då kvinnorna brukade komma ut för att hämta vatten.	Mot kvällen blev det kyligare och då rörde man sig mera än på dagen och utförde tunga sysslor.
12 Och han bad: ”HERRE, min herre Abrahams Gud, låt mig få framgång i dag och visa nåd mot min herre Abraham.	Tjänaren är gudfruktig som sin herre och vänder sig till Herren (Jahve) inför den avgörande stunden. Han ber inte för sin egen del utan för Abrahams skull, i en sann tro. Han kommenderar inte Gud, men lägger i barnslig tro fram sina önskemål. Han har ju ingen aning om hur han ska fullfölja sitt uppdrag.
13 Jag står här vid vattenkällan och stadens döttrar kommer hit för att hämta vatten.	
14 Den flicka som jag ber: Räck mig din kruka så att jag får dricka, och som svarar: Drick! Dina kameler skall jag också ge vatten, låt henne vara den du har bestämt åt din tjänare Isak. På så sätt skall jag veta att du har visat godhet mot min herre.”	Också Abraham bad om ett tecken (15:8) och tjänaren ber helt enkelt om hjälp att veta vilken kvinna Gud hade utvalt åt Isak.
15 Och det hände att innan han hade slutat tala, se, då kom Rebecka ut med sin kruka på axeln. Hon var dotter till Betuel som var son till Milka, Abrahams bror Nahors hustru.	Bönen besvarades på ett överväldigande sätt, som vid Daniels bön (Dan 9, jfr Jes 65:24). Betuel var Nahors son, och för oss verkar det märkligt att han presenteras via Milka, Nahors hustru. Jfr v24, 47.
16 Det var en mycket vacker flicka, en ung kvinna som ingen man hade kommit nära. Hon gick ner till källan och fyllde sin kruka och steg sedan upp igen.	Rebecka hade två förtjänster: hon var mycket vacker och hon var jungfru. Skönhet är skapad av Gud och ska mottas med tacksamhet som alla andra Guds gåvor. Men framför allt visar hon sig ha ett gott sinnelag. Klädseln visade om kvinnorna var gifta eller ogifta.
17 Då sprang tjänaren emot henne och sade: ”Låt mig få dricka lite vatten ur din kruka.”	
18 Hon svarade: ”Drick, min herre” och tog snabbt ner krukan i handen och gav honom att dricka.	

19 När hon hade gett honom att dricka sade hon: ”Jag skall ösa upp vatten åt dina kameler också, tills de alla har fått dricka.”	Rebecka gav exakt det tecken som tjänaren hade bett om.
20 Hon skyndade sig att tömma sin kruka i vattenhon och sprang sedan tillbaka till brunnen för att ösa upp vatten. Hon öste så upp vatten åt alla hans kameler.	
21 Mannen iakttog henne under tystnad, för han ville veta om HERREN hade gjort hans resa framgångsrik eller inte.	Tjänaren stod förundrad bredvid. Vi måste komma ihåg att han ännu inte visste om hon var släkt med Abraham, vilket var ett villkor.
22 När alla kamelerna hade druckit tog mannen fram en näsring av guld som vägde en halv sikel och två guldarmband som vägde tio siklar,	Han ville ge en rundlig gåva för tjänsten, även om han inte visste om det var Isaks blivande bruk. En halv sikel (beka) var ungefär 7 g medan tio siklar var ca 140 g. Vad det smycke var som kallas näsring är det olika meningar om. Gezelius skriver att ordet betyder både örringar och ett spänne för pannan. Olika översättningar använder dessa båda tolkningar.
23 och han frågade: ”Vems dotter är du? Säg mig det. Och finns det plats för oss i din fars hus över natten?”	
24 Hon svarade honom: ”Jag är dotter till Betuel, Milkas son, som hon födde åt Nahor.”	Nu blir saken fullständigt klar. Nu är frågan bara om hennes familj accepterar giftermålet och om hon vill lämna sin familj och resa med tjänaren till ett främmande land.
25 Och hon fortsatte: ”Vi har gott om halm och foder. Vi har också plats så att du kan stanna över natten.”	Hon tvekar inte att erbjuda husrum. Det var en självklarhet i landet på den tiden. Gästfrihet är också en kristlig dygd, Hebr 13:2.
26 Då böjde mannen sig ner och tillbad HERREN	Tjänaren är nu helt överväldigad och böjer sig i lovprisning.
27 och sade: ”Lovad vare HERREN, min herre Abrahams Gud, som inte har tagit sin nåd och trofasthet från min herre! HERREN har lett mig på vägen hem till min herres släkt.”	Åter är den Herrens nåd gentemot Abraham som är innehållet i tacksägelsen.
Frieriet accepteras i tro	
28 Och flickan sprang hem och berättade alltsammans.	Händelsen var omvälvande för Rebecka och hon försummade ingen tid att springa hem och berätta. Enligt grundtexten sprang hon till sin mors hus, eftersom männen och kvinnorna hade skilda hus.

29 Rebecka hade en bror som hette Laban. Han sprang i väg till mannen vid källan.	Laban intar en dominerande plats, vilket är något förvånande då fadern Betuel borde ha varit huvudmannen. En del menar att Betuel redan är död, men han nämns senare (v50).
30 Han hade nämligen sett näsringen och armbanden som hans syster bar, och när han hörde sin syster berätta vad mannen sagt till henne, gav han sig i väg ut till mannen som stod hos kamelerna vid källan.	Om man bara hade denna händelse som beskrivning av Laban skulle intrycket ha varit enbart positivt, eftersom han visade stor gästfrihet. Kapitlen om Jakob (kap. 29–31) ger ett sämre intryck. Men också här verkar en orsak till Labans intresse ha varit de rikedomar som tjänaren hade med sig, även om det också var en hedersam sak att få besök från deras berömde släktings hus.
31 Han sade: ”Kom in, du HERRENS välsignade! Varför står du härute? Jag har gjort huset i ordning och det finns plats för kamelerna.”	Tjänaren hade ”glömts” kvar vid källan men nu bjuder Laban hem honom och erbjuder också rum för kamelerna.
32 Så kom mannen till hennes hem, och man lastade av kamelerna och tog fram halm och foder åt dem och vatten till att tvätta hans och hans följeslagares fötter.	Man gjorde precis vad gästfriheten krävde.
33 Man satte fram mat åt honom, men han sade: ”Jag vill inte äta förrän jag har framfört mitt ärende.” Laban sade: ”Säg det!”	Tjänaren vill nödvändigtvis framföra sitt ärende, eftersom han är mycket spänd på hur budskapet ska mottas. Sedan berättar han det som vi redan i stort sett har tagit del av. Berättelsen är ett typiskt exempel på forna tiders berättarkonst.
34 Då sade han: ”Jag är Abrahams tjänare.	
35 HERREN har rikligen välsignat min herre, så att han har blivit en mäktig man. Han har gett honom får och nötboskap, silver och guld, tjänare och tjänarinnor, kameler och åsnor.	Berättelsen börjar med en presentation av Abrahams samhällsposition, vilket är nog så viktigt med tanke på det kommande frieriet.
36 Min herres hustru Sara har fött min herre en son på sin ålderdom, och honom har han gett allt han äger.	En viktig detalj var också att Isak var den ende arvtagaren.
37 Nu har min herre bundit mig vid ed och sagt: Du får inte åt min son ta en hustru bland döttrarna till kananeerna i landet där jag bor,	
38 utan du skall gå till min fars hus och till min släkt och där hämta en hustru åt min son.	
39 Då sade jag till min herre: Men om kvinnan inte vill följa med mig?	
40 Han svarade: HERREN, som jag har vandrat inför, skall sända sin ängel med dig och göra din resa framgångsrik, så att du kan hämta en hustru åt min son från min släkt, från min fars hus.	

41 Först när du kommer till min släkt blir du löst från eden – om de vägrar att ge henne åt dig är du fri från eden till mig.	
42 Så kom jag i dag till källan och jag sade: HERRE, min herre Abrahams Gud, om du ändå ville låta den resa jag företagit mig bli framgångsrik!	
43 Jag står nu här vid vattenkällan. Om det kommer en ung kvinna för att hämta vatten och jag säger till henne: Låt mig få dricka lite vatten ur din kruka,	
44 och hon svarar mig: Drick du. Också åt dina kameler skall jag ösa upp vatten, låt det då vara den kvinna som HERREN har utsett åt min herres son.	
45 Innan jag hade slutat att säga så för mig själv, kom Rebecka ut med sin kruka på axeln och gick ner till källan för att hämta vatten. Då sade jag till henne: Låt mig få dricka!	
46 Hon lyfte snabbt ner sin kruka från axeln och sade: Drick, och jag skall också ge dina kameler vatten. Då drack jag, och hon gav också kamelerna vatten.	
47 Jag frågade henne: Vems dotter är du? Hon svarade: Jag är dotter till Betuel, Nahors son, som föddes åt honom av Milka. Då satte jag ringen i hennes näsa och armbanden på hennes armar.	Betuel hade också en bihustru, Reuma (22:24).
48 Sedan böjde jag mig ner och tillbad HERREN och lovade HERREN, min herre Abrahams Gud, som hade fört mig på rätt väg, så att jag åt min herres son skulle få en dotter från hans släkt.	Nu har tjänaren avslöjat som sin övertygelse att Rebecka är den som Gud har utvalt, även om familjen och hon själv ännu inte har gett något svar. En ”dotter” översätts i NIV med “granddaughter” (sondotter till brodern), men släktord används i hebreiskan ofta i vidare mening än hos oss.
49 Om ni vill visa min herre kärlek och trofasthet så säg mig det. Om inte, så säg mig det också, så att jag kan vända mig åt annat håll, till höger eller vänster.”	Avslutningen är en vädjan, men han överlämnar ännu till familjen att besluta i saken.
50 Då sade Laban och Betuel: ”Detta är från HERREN. Vi kan inte säga någonting till dig, vare sig ont eller gott.	Det var en fullständigt häpnadsväckande berättelse som var oemotsäglig. De erkänner att Guds vilja är uppenbarad klart.
51 Se, där står Rebecka framför dig. Tag henne och gå, så att hon kan bli hustru åt din herres son, som HERREN har sagt.”	Löftet gavs genast, tydligen utan att Rebecka själv tillfrågats i det här skedet.
52 När Abrahams tjänare hörde detta, föll han ner på marken inför HERREN.	

53 Sedan tog tjänaren fram silversmycken, guldsmycken och kläder och gav till Rebecka. Han gav också hennes bror och mor dyrbara gåvor.	Nu sker trolovningen, vilket enligt tidens sed hade samma status som äktenskap, fastän Rebecka och Isak inte har träffat varandra. Nu erläggs också det sedvanliga brudpriset, rikligt tilltaget.
54 Och han och hans följeslagare åt och drack och stannade sedan över natten. Men på morgonen när de hade stigit upp, sade han: ”Låt mig nu fara till min herre.”	
55 Men både Rebeckas bror och hennes mor sade: ”Låt flickan stanna hos oss några dagar, tio eller så. Sedan kan du fara.”	
56 Men han svarade dem: ”Uppehåll mig inte, när nu HERREN har gjort min resa framgångsrik. Låt mig fara. Jag vill resa hem till min herre.”	Tjänaren kände kanske på sig att ett dröjsmål kunde göra skilsmässan svårare, men han ville inte fördröja mötet med Isak och Abraham. Dröjsmål är alltid riskabelt, i synnerhet i trosfrågor, då Gud vill att vi ska bryta upp från det onda eller aktivt göra det goda.
57 Då sade de: ”Vi kallar hit flickan och frågar henne själv.”	Nu finner man för gott att fråga Rebecka själv, som saken egentligen gäller.
58 De kallade till sig Rebecka och frågade henne: ”Vill du följa med den här mannen?” Hon svarade: ”Ja”.	Rebecka ska nu i hast lämna sin familj och sitt land, som hon inte kommer att återse, och resa till ett främmande land och bli hustru åt en man som hon inte har sett. Hon är beredd och visar därmed sin tro att det är Guds vilja.
59 Då lät de sin syster Rebecka och hennes amma fara tillsammans med Abrahams tjänare och hans män.	
60 Och de välsignade Rebecka och sade till henne: ”Av dig, vår syster, skall komma tusen gånger tiotusen, och din avkomma skall inta sina fienders portar!”	Jfr 22:17. Rebecka var en av Guds utvalda, som skulle förverkliga Guds frälsningsplan. Profetian gick verkligen i uppfyllelse på allt sätt.
Äktenskapet fullbordas mellan två av samma tro	
61 Så bröt Rebecka upp med sina tjänsteflickor. De red på kamelerna och följde med mannen. Och tjänaren tog med sig Rebecka och for sin väg.	Om den långa återresan sägs ingenting, men det var några tjänsteflickor som följde från det välbärgade hemmet med mycket kort varsel.
62 Isak hade just kommit tillbaka från Beer-Lahaj-Roi, ty han bodde i Negev.	Isak har flyttat ut till den sydvästligaste delen av Kanaan, på gränsen till Egypten. Nu är han tillbaka hos sin far, antingen i Hebron eller Beer-Seba. (Ang. Beer-Lahaj-Roj, se 16:14.)

63 Mot kvällen när han gick och grubblade ute på fältet, såg han upp och fick se kameler komma.	Isak sörjde ännu sin mor och var ute i ensamhet. Karl XII och Lutherbibeln översätter ”bad”. Det var en viktig sak för honom som nu var på gång och han var gudfruktig som sin far.
64 När Rebecka lyfte blicken fick hon se Isak. Hon steg ner från kamelen	
65 och frågade tjänaren: ”Vem är den mannen som kommer emot oss på fältet?” Tjänaren svarade ”Det är min herre.” Då tog hon sin slöja och dolde sig.	En ogift flicka skulle inte visa sig obeslöjad för sin blivande man före giftermål. Rebecka var modig men uppträdde inte opassande.
66 Tjänaren berättade för Isak om allt han hade gjort.	
67 Sedan förde Isak in henne i sin mor Saras tält, och han tog Rebecka till sig. Hon blev hans hustru och han hade henne kär. Så blev Isak tröstad i sorgen efter sin mor.	Giftermålet fullbordades direkt. Isak hedrar sin mor som hade varit död i tre år, genom att ta ge Rebecka hennes tält. Egentligen hade de redan blivit vigda i borgerlig mening, eftersom äktenskapskontraktet uppgjordes via ombud. Det blev ett lyckligt par.

1 Mos 25

Abrahams söner med Ketura	
1 Abraham tog sig ännu en hustru, och hon hette Ketura.	Kan också översättas ”hade tagit”. Hände sig det här medan Sara ännu levde – vilket skulle betyda att vi här har ett ”hysteron proteron” (det andra före), dvs en berättelse där en senare händelse på grund av sin vikt placeras före – eller tog sig den 140-årige Abraham en ung hustru efter Saras död? Jfr Paulus i Rom 4:19: hans kropp saknade livskraft. Den naturliga läsningen är den senare, även om det är märkligt att Abraham vid så hög ålder hade fått ny livskraft.
2 Hon födde åt honom Simran, Joksan, Medan, Midjan, Jisbak och Sua.	Av de sex sönerna anges endast Joksans och Midjans efterkommande.
3 Joksan blev far till Saba och Dedan, och Dedans söner var assureerna, letuseerna och leummeerna.	
4 Midjans söner var Efa, Efer, Hanok, Abida och Eldaa. Alla dessa var Keturas söner.	Midjaniterna får en viktig roll i relationerna till Israel.
5 Och Abraham gav allt han ägde till Isak.	Isak var den verklige arvtagaren, eftersom det var via honom som Abrahams välsignelse skulle komma.
6 Men åt sönerna till sina bihustrur gav han gåvor, och medan han ännu levde sände han dem bort från sin son Isak, österut till Österlandet.	Abraham ordnade med de övriga sönernas uppehälle och sände dem bort, för att de inte skulle bli till hinder för Isak. Hagar och Ketura kallas bihustrur, eftersom de inte var jämbördiga med hans egentliga hustru. Polygami var vanligt på den här tiden också bland de gudfruktiga, även om monogami var Guds egentliga avsikt. (Lemek var den som introducerade polygami, 4:19).
Abrahams död	
7 Abrahams ålder blev etthundrasjuttiofem år.	
8 Sedan gav han upp andan och dog i en god ålder, gammal och mätt på livet, och samlades till sitt folk.	Uttrycket ”samlades till sitt folk” betyder inte att han lades i samma grav som hans fäder. Det uttrycker en uppståndelsetro.
9 Hans söner Isak och Ismael begravde honom i grottan i Makpela mitt emot Mamre, på den mark som tillhört hetiten Efron, Sohars son.	Isak och Ismael måste ha försonats och gör nu en gemensam insats för begravningen av sin far. Att Abraham får sin viloplats i samma grotta som han köpte för sin hustru Sara understryks omsorgsfullt.
10 Denna mark hade Abraham köpt av hetiterna. Där begravdes Abraham och hans hustru Sara.	

11 Och efter Abrahams död välsignade Gud hans son Isak. Och Isak bosatte sig vid Beer-Lahaj-Roi.	Välsignelsen fortsätter genom Isak, vilket understryker hur Guds löften består.

VII. ISMAELS FORTSATTA HISTORIA, 25:12–18

Ismaels släkttavla	
12 Detta är Ismaels, Abrahams sons, fortsatta historia. Han föddes åt Abraham av Hagar, Saras egyptiska slavinna.	Nu följer ett mellanspel. Även om frälsningslinjen inte går genom Ismael förbigås han inte utan uppmärksammas med en släkttavla.
13 Och detta är namnen på Ismaels söner i den ordning de föddes: Nebajot, Ismaels förstfödde, vidare Kedar, Adbeel, Mibsam,	
14 Misma, Duma och Massa,	
15 Hadad och Tema, Jetur, Nafis och Kedma.	
16 Dessa var Ismaels söner och detta var sönernas namn i deras byar och tältläger, tolv furstar för deras stammar.	Berättelsen finns med för att visa hur Guds löfte till Abraham i 17:20 går i uppfyllelse: ”Han skall bli fader till tolv hövdingar.”
17 Ismaels ålder blev etthundratrettiosju år. Därefter gav han upp andan och dog och samlades till sitt folk.	
18 Hans ättlingar bodde i områdena från Havila ända till Shur, som ligger öster om Egypten, där vägen går mot Assyrien. De slog sig ner mitt emot alla sina bröder.	Ismaels efterkommande, de arabiska folken, får ingen bred framställning, eftersom det är genom Isak som frälsningslinjen går vidare. Uttrycket ”mitt emot alla sina bröder” upprepar det som sades till Hagar, 16:12. Det kan också översättas ”i fiendskap”, eller ”österom”.

VIII. ISAKS FORTSATTA HISTORIA, 25:19–35:29

Esaus och Jakobs födelse	
19 Detta är Isaks, Abrahams sons, fortsatta historia. Abraham blev far till Isak,	Berättelsen går nu vidare med Isaks båda söner, och framför allt Jakob. Men också diverse berättelser om Isaks liv finns med, och de påminner starkt om hans far Abraham.

20 och Isak var fyrtio år gammal när han tog Rebecka till hustru, arameen Betuels dotter från Paddan-Aram och syster till arameen Laban.	Vi får här veta tidpunkten när Isak och Rebecka gifte sig. Paddan-Aram betyder Arams slätt och betyder den nordvästra delen av Mesopotamien.
21 Isak bad till HERREN för sin hustru Rebecka, eftersom hon inte kunde få barn. Och HERREN bönhörde honom så att hans hustru Rebecka blev havande.	Av v26 ser vi att det gick 20 år innan Rebecka fick de båda tvillingarna. Isak och hon blev prövade på samma sätt som Abraham och Sara. Det verkar vara en regel att Gud vill pröva sina utvalda människors tro.
22 Men barnen bråkade mycket med varandra i hennes moderliv. Då sade hon: ”Om det blir så här, varför drabbar det mig?” Och hon gick för att fråga HERREN.	Den konflikt som senare skulle komma i dagen uppenbarades för Rebecka redan när hon bar på dem. Hon kände det svårt. Vart hon gick för att fråga Herren och hur det gick till vet vi inte. Luther anser att hon gick till patriarken Sem, som levde ännu 50 år efter Esaus och Jakobs födelse enligt Bibelns egen kronologi.
23 HERREN svarade henne: ”Två folk finns i ditt moderliv, två folkstammar skall ur ditt sköte gå skilda vägar. Det ena folket skall bli starkare än det andra, och den äldre skall tjäna den yngre.”	Paulus hänvisar till den här profetian i Rom 9:11–12 och förklarar att Gud bestämde att den yngre, Jakob, skulle bli Frälsarens stamfar för att det inte skulle grundas på något mänskligt utan på Guds suveräna utkorelse. Att det skedde redan när de ännu var ofödda understryker det här. Malaki uttrycker det så här (Mal 1:2f): ”Jakob älskade jag, men Esau hatade jag.” De båda bröderna och folken är båda behäftade med synd, men ändå väljer Gud den yngre.
24 När tiden var inne att hon skulle föda, se, då fanns det tvillingar i hennes moderliv.	En annan anmärkningsvärd tvillingfödsel beskrivs i 38:27–30. Också där handlar det om en av Jesu stamfäder, Peres. (Jfr Matt 1:3.)
25 Den som kom fram först var rödhårig och hade som en hårmantel över hela kroppen. De gav honom namnet Esau.	Den röda färgen kommer också senare att ha betydelse, men det är håret som ger honom namnet Esau, eftersom Esau betyder ”hårig”.
26 Sedan kom hans bror fram och han höll handen om Esaus häl. Därför fick han namnet Jakob. Isak var sextio år när de föddes.	Jakob betyder ”den som håller i hälen” och bildligt ”den som bedrar”. Jakob blir en synonym för bedrägeri. Här får vi en datering för tvillingarnas födelse. Fiendskap mellan edomiterna (Esaus efterkommande) och israeliterna blev en regel, se 4 Mos 20:14–21; Ob 9–10.
Esau säljer sin förstfödslorätt	
27 Pojkarna växte upp, och Esau blev en skicklig jägare som höll till ute i markerna. Jakob däremot blev en stillsam man som höll till vid tälten.	Det finns en klar skillnad mellan brödernas temperament och intressen. Esau är en äventyrare, medan Jakob är en typisk boskapsskötare. Jakob är nöjd med det dagliga livet, medan Esau är flyktig. De gick också i det här avseendet skilda vägar.
28 Isak älskade Esau eftersom han hade smak för vilt. Men Rebecka älskade Jakob.	Här framkommer underförstått en kritik mot att föräldrarna är partiska i förhållande till sina söner. Kanske berodde Rebeckas favorisering av Jakob delvis på att hon visste att han var utvald av Gud. Hon måste också ha talat om det för Isak, men han lade inte samma vikt vid det. Rebecka är däremot så medveten att hon försöker hjälpa Gud.

29 En gång när Jakob höll på att koka soppa, kom Esau hem från marken, alldeles utmattad.	
30 Han sade till Jakob: ”Låt mig få äta av det röda, det röda du har där, för jag är helt utmattad.” Därav fick han namnet Edom.	Edom betyder ”röd” och det röda har alltså en dubbel betydelse: dels hans röda hårfärg, dels att han utpekar den röda soppan.
31 Men Jakob sade: ”Sälj då din förstfödslorätt till mig.”	Jakob är medveten om att Gud har utvalt honom framom Esau, och han tycker nu att han bör hjälpa Gud att uppfylla löftet.
32 Esau svarade: ”Jag är ju nära att dö. Vad har jag då för nytta av min förstfödslorätt?”	Esau föraktar sin förstfödslorätt. Att han kvicknar till efter att ha ätit soppan gör honom inte ångerfull över att han i obetänksamhet har sålt sin rättighet. Han värderade yttre ting och inte de andliga välsignelserna, och det materiella skulle han ändå mista när han skulle dö. Det fanns materiella förmåner förknippade med förstfödslorätten, men den har inget att göra med frälsningslinjen till Jesus. Det ser vi av att Josef fick överta förstfödslorätten från Ruben (1 Krön 5:1), inte Juda som blev stamfar till Jesus. David var inte heller Isais äldsta son. Esau skiljer i 27:36 mellan förstfödslorätten och välsignelsen.
33 Jakob sade: ”Ge mig din ed på det.” Han gav honom sin ed och sålde sin förstfödslorätt till Jakob.	Esau tvekade inte ens att ge Jakob sin ed.
34 Och Jakob gav honom bröd och linssoppa. Esau åt och drack, steg sedan upp och gick sin väg. Så litet värdesatte Esau sin förstfödslorätt.	Sedan steg han upp och brydde sig inte mera om saken. Därför får han också en kraftig reprimand av Mose. I Hebr 12:16 kallas Esau oandlig.

1 Mos 26

Isak i Gerar	
1 Det blev en ny hungersnöd i landet, efter den som hade inträffat på Abrahams tid, och Isak begav sig då till filisteernas kung Abimelek i Gerar.	Nu följer en berättelse som beskriver händelser som inträffade innan Esau och Jakob föddes. Motiveringen är att visa att den välsignelse som Esau avvisade är identisk med den som Gud gav Abraham. Här finns också anmärkningsvärda paralleller till Abrahams svagheter.
2 Då uppenbarade HERREN sig för honom och sade: ”Drag inte ner till Egypten utan bo kvar i det land som jag säger dig.	Isak planerade att likt Abraham resa till Egypten, men Gud hindrade honom. Gud upprepade nu de löften som han hade gett Abraham.

3 Stanna som främling här i landet. Jag skall vara med dig och välsigna dig, ty åt dig och dina efterkommande skall jag ge alla dessa landområden, och jag skall hålla den ed som jag har svurit din fader Abraham.	Här finns (1) löftet om landet och löftet att hålla den ed som han hade gett Abraham. Landet utgörs av alla landområden som hör till Kanaan.
4 Jag skall göra dina efterkommande talrika som stjärnorna på himlen, och åt dina efterkommande skall jag ge alla dessa landområden. Och i din avkomma skall alla jordens hednafolk bli välsignade,	Vidare lovar han (2) en talrik avkomma och (3) välsignelse för alla jordens hednafolk. De här löftena är paralleller till löftena i 12:1–3 och till 22:17. Välsignelsen för alla jordens folk innebär löftet om att Messias ska frälsa hela världen från dess synder.
5 eftersom Abraham lyssnade till min röst och tog vara på det jag förordnat: mina befallningar, föreskrifter och lagar.”	Motivering är Abrahams tro. Mose har skrivit det här efter att Sinaiförbundet tillkom och använder ord som påminner om det som Gud då inskärpte.
6 Så stannade Isak i Gerar.	
7 När männen på orten frågade om hans hustru, sade han: ”Hon är min syster”, för han var rädd för att säga: “min hustru”. Han tänkte: ”Männen här på platsen kan slå ihjäl mig för Rebeckas skull, eftersom hon är så vacker.”	Här följer en berättelse som är en nästan exakt kopia på det som berättas om Abraham och Sara i kapitel 20.
8 Men när han hade varit där en längre tid, hände det sig att filisteernas kung Abimelek tittade ut genom fönstret och fick se Isak kela med sin hustru Rebecka.	Abimelek är sannolikt son eller sonson till den kung som ingick förbund med Abraham. Lägg märke till vilken slutsats Abimelek drar av kelandet (ett ord som likt skratta, le anknyter till Isaks namn): han vet att en man inte gör så öppet med någon annan kvinna än med sin hustru.
9 Abimelek kallade till sig Isak och sade: ”Hon är ju din hustru! Hur kunde du säga att hon är din syster?” Isak svarade honom: ”Jag var rädd att jag annars skulle bli dödad för hennes skull.”	
10 Då sade Abimelek: ”Vad har du gjort mot oss? Hur lätt kunde det inte ha hänt att någon från vårt folk hade legat med din hustru, och då hade du dragit skuld över oss.”	Åter ett exempel på den tidens strikta syn på olovligt sexualliv.

11 Sedan befallde Abimelek hela folket: ”Den som rör den här mannen eller hans hustru skall straffas med döden.”	
12 Isak sådde där i landet och fick det året hundrafalt, ty HERREN välsignade honom.	Isak blir likt Abraham välsignad *trots* sin lögn.
13 Han blev en mäktig man, och hans egendom växte mer och mer, så att han till slut var mycket rik.	Jfr hur Israels barn förökade sig i Egypten.
14 Han ägde så mycket får och nötboskap och hade så många tjänare att filisteerna blev avundsjuka på honom.	
15 Alla brunnar som hans fars tjänare hade grävt medan hans fader Abraham levde, fyllde filisteerna igen med jord.	Abimeleks tjänare trotsade det förbund som Abimeleks far hade gjort med Abraham.
16 Abimelek sade till Isak: ”Flytta bort från oss! Du har blivit alldeles för mäktig för oss.”	Vi kan här jämföra med faraos påbud att dra ut ur Egypten.
17 Då flyttade Isak därifrån och slog sig ner i Gerars dalgång och bodde där.	
18 Isak grävde på nytt upp de vattenbrunnar som hade grävts på hans fader Abrahams tid men som filisteerna hade fyllt igen efter Abrahams död. Och han gav dem samma namn som hans far hade givit dem.	
19 När Isaks tjänare grävde i dalen, fann de en källa med rinnande vatten.	
20 Herdarna i Gerar började då tvista med Isaks herdar och sade: ”Vattnet är vårt!” Därför gav han den brunnen namnet Esek, eftersom de hade grälat med honom.	I de här trakterna var det livsviktigt att hitta tillräckligt med vatten åt boskapen, och sådana här strider var vanliga.
21 Därefter grävde Isaks tjänare en annan brunn, men de började tvista om den också. Då gav han den namnet Sitna.	

22 Sedan bröt han upp därifrån och grävde ännu en brunn. Om den tvistade de inte. Därför gav han den namnet Rehobot, och sade: ”Nu har HERREN gett oss utrymme, så att vi kan föröka oss i landet.”	
23 Därifrån drog Isak upp till Beer-Sheba.	
24 Den natten uppenbarade sig HERREN för honom och sade: ”Jag är din fader Abrahams Gud. Frukta inte! Jag är med dig, och jag skall välsigna dig och göra din avkomma talrik för min tjänare Abrahams skull.”	Löftet till Abrahams upprepas för Isak.
25 Då byggde han ett altare där och åkallade HERRENS namn och slog upp sitt tält. Och Isaks tjänare grävde där en brunn.	Isak inledde åter gudstjänstverksamhet i Beer-Sheba.
Isak och Abimelek sluter förbund	
26 Abimelek kom till honom från Gerar tillsammans med sin vän Ahussat och sin befälhavare Pikol.	Pikol är antingen ett familjenamn eller en hög titel, eftersom det här händer 60 år efter händelsen med Abraham (21:22).
27 Men Isak sade till dem: ”Varför kommer ni till mig, ni som hatar mig och har drivit bort mig ifrån er.”	
28 De svarade: ”Vi har tydligt sett att HERREN är med dig. Därför tänkte vi att vi borde ge varandra en ed och sluta förbund:	Åter en parallell till händelsen i kap. 21. Isak är välsignad av Herren, vilket framstår uppenbart för dessa hedningar.
29 Du skall inte göra oss något ont, liksom vi å vår sida inte har ofredat dig och inte gjort dig annat än gott och låtit dig fara i frid. Du är nu välsignad av HERREN.”	
30 Då ordnade Isak en festmåltid för dem, och de åt och drack.	

31 De steg upp tidigt följande morgon och svor varandra eden. Sedan sände Isak i väg dem, och de for ifrån honom i frid.	
32 Samma dag kom Isaks tjänare och berättade för honom om den brunn de hade grävt och sade till honom: ”Vi har funnit vatten.”	
33 Och han kallade den Shiba. Därför heter staden Beer-Sheba än i dag.	Angående namnet Beer-Sheba, se 21:31.
Esaus hustrur	
34 När Esau var fyrtio år tog han till hustrur Judit, dotter till hetiten Beeri, och Basemat, dotter till hetiten Elon.	Esau handlar inte efter Abrahams önskan, och enligt följande vers inte heller enligt sina föräldrars önskan, utan tar hedniska hustrur.
35 Men de blev en hjärtesorg för Isak och Rebecka.	